

ია ხარაზი

სამართლის დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ავილირებული პროფესორი

თამარ გარდაფხაძე

სამართლის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუუნის ავილირებული პროფესორი

ფულადი ვალდებულების პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის ფორმა (თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები)

ანოტაცია

სტატიაში გამოკვეთილია ფულადი ვალდებულება სამართლებრივ ბუნებაზე, რომელიც მოვალის მიერ ნაკისრი ვალდებულების შესრულებას მხოლოდ ფულადი სახით უზრუნველყოფს. ფულადი ვალდებულების შესრულებისას გამოყოფილია საჯარო-სამართლებრივი ვალდებულება (როცა ვალდებული მეწარმე სუბიექტია – რეზიდენტი და არარეზიდენტი პირია და ფულად ვალდებულებას სახელმწიფოს წინაშე ასრულებს) და კერძოსამართლებრივი ვალდებულება (როცა ვალდებული პირი სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეა და ვალდებულება მხოლოდ სხვა, კერძო, პირის წინაშე აკისრია). ნაკვლევი განსახილველ პრობლემასთან დაკავშირებით ძირითადად ფუნდამენტური საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე და 625-ე მუხლები, რომლებიც სამოქალაქო სამართალურთიერთობის ერთ-ერთი საკვანძო ნორმათაგანია, სხვა მუხლებთან კავშირში. სტატიაში გატარებულია აზრი იმის შესახებ, რომ ამავედროულად, სამოქალაქო კანონმდებლობაში ცვლილებამდე არ არსებობდა ნორმები, რომლებიც დაადგენდა ფულადი ვალდებულებების დაგვიანების შემთხვევაში სხვისი სახსრების გამოყენების ინტერესს. ამიტომ, ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ფულადი ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში, დაზარალებულ მხარეს (კრედიტორს) ხშირად უწევდა დაკმაყოფილებულიყო მოვალისგან მხოლოდ ჯარიმის ოდენობით წლიური პროცენტის დადგენით.

პროცენტული ზღვრების განსაზღვრისას, მხედველობაშია მისაღები, რომ ჯარიმა-საურავებს გააჩნიათ სანქციის ფუნქცია, რაც მსესხებლის დისციპლინირებულ ქცევას უზრუნველყოფს. ამიტომ, ბალანსის დაცვა მნიშვნელოვანია. გატარებულია აზრი იმის შესახებ, რომ ბოლო წლებში, საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში, ფულად ვალდებულებებზე დარიცხული პროცენტი ხშირად განიხილებოდა ჯარიმად, ეს მიდგომა ყველაზე გასაოცარი სახით აისახება ხოლმე საარბიტრაჟო სასამართლოს ზოგიერთ განმარტებაში, რომლის მიხედვითაც „გადახდის დაგვიანებისთვის ჯარიმის ანაზღაურება წელიწადში ხუთ პროცენტამდე ოდენობით“. ზოგიერთ შემთხვევაში, საარბიტრაჟო სასამართლოების მიერ სხვისი ფულის გამოყენების ინტერესი განიხილებოდა, როგორც ზარალი დაკარგული მოგების სახით. თუმცა, ამ შემთხვევაში შეუძლებელია კანონმდებლის პოზიციის ახსნა, პროცენტებისა და ზარალის თანაფარდობის შესახებ. პროცენტი არის სახსრების გამოყენების საფასური, მათი ღირებულების გარკვეული ეკვივალენტი ქონებრივ მიმოქცევაში, რაც, თავისი სამართლებრივი ბუნებით, წარმოადგენს სამოქალაქო სამართლის განსაკუთრებულ ზომას. სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რომელიც არ შეიძლება მიეწეროს არც ჯარიმებს და არც ზიანს. სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის შეგროვება ხელს არ უშლის კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას იურიდიული ან ამოღების შესახებ. სახელმწიფოებო ჯარიმა მოვალის მხრიდან, მათ შორის, მუდმივად მოქმედი **პირგა-სამტეხლოს** სახით; გადასახდელი პროცენტის ოდენობა სასამართლოს არ შეუძლია შეამციროს შედეგების არაპროპორციული მოტივით.

სასამართლო გადაწყვეტილებებსა და აღმასრულებელ დოკუმენტებში, უნდა მიეთითოს თანხა, რომელზედაც დარიცხულია პროცენტი, ამ პროცენტის ოდენობა და თარიღი, საიდანაც აუცილებელია მათი გამოთვლა. კონკრეტული თანხა, რომელიც იქნება დარიცხული პროცენტი, შესაბამისი ბანკის მიერ უნდა განისაზღვროს სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტობრივად აღსრულების დღეს, ანუ სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად ამოღებული თანხა ჩამოიწეროს მოვალის ანგარიშიდან და გადაეცემა კრედიტორს.

და კიდევ ერთი შენიშვნა საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის წესების გამოყენებასთან დაკავშირებით. ამ ნორმების ზედმეტად ვიწრო, ფორმალური ინტერპრეტაცია მიუღებლად იქნა აღიარებული, რაც პრაქტიკაში გამოიხატა. «უცხოური ფონდების» კონცეფცია მოიცავს არა მხოლოდ სხვა პირის კუთვნილ ფულს, არამედ კონტრაგენტისთვის განკუთვნილ ფულს, რომელიც არის ვალდებულება მიწოდებული (გაყიდული) საქონლის, შესრულებული სამუშაოს, გაწეული მომსახურებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ თანხები ფორმალურად არ არის «უცხო» მოვალესთვის და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: ზიანის ანაზღაურება და ჯარიმის ამოღება; პროცენტი ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის; თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა (თიზ-ი); საპროცენტო განაკვეთი; კაპიტალით სარგებლობა; წლიური პროცენტი; ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი; პირ-გასამტეხლო.

ფულადი ვალდებულების პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის ფორმა (თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები)

ზიანის ანაზღაურება და ჯარიმის ამოღება არ ამოწურავს იმ ზომებს, რაც შეიძლება კრედიტორმა მიიღოს მოვალის მიმართ, რომელმაც ვალდებულება კრედიტორს არ შეუსრულა ან არაჯეროვნად შეუსრულა. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში განსაკუთრებული ადგილი უკავია 403-ე მუხლს („პროცენტის გადახდა ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას“) და 625-ე მუხლს¹ („გამსესხებლის ვალდებულება და პროცენტი სესხისათვის“). საპროცენტო განაკვეთი – საკრედიტო ან სადეპოზიტო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ფიქსირებული ან ინდექსირებული წლიური საპროცენტო განაკვეთი განსაზღვრული პერიოდის მანძილზე. არსებობს, როგორც ფიქსირებული, ისე ცვლადი საპროცენტო განაკვეთი. ცვლადია საპროცენტო სარგებელი, რომელიც შესაძლებელია გადინდოს კრედიტის გამცემის მიერ შესაბამისად, მისი წინასწარ პროგნოზირება მსესხებლისთვის რთულია. ცვლადი საპროცენტო სარგებლის შეცვლის მიზეზები შესაძლებელია სხვადასხვაგვარის იყოს. მაგალითად, პრაქტიკაში იგი დამოკიდებულია საბანკო კრედიტის გრძელვადიანობასთან, საკრედიტო აუქციონებზე დაფიქსირებული საპროცენტო განაკვეთის პერიოდულ ცვლილებებთან და ა.შ.² ფულადი ვალდებულება პროცენტის არსებობის წინაპირობაა. პროცენტი ეს არის პერიოდული საზღაური კაპიტალით სარგებლობისთვის³. ცხადია, პროცენტი არ იარსებებს, თუ არ იქნება ფულადი ვალდებულება, რაც ნიშნავს იმას, რომ საპროცენტო ვალდებულება აქცესორულია, დამატებით ვალდებულებას წარმოადგენს, და არ არსებობს ძირითადი ვალდებულების გარეშე. გარდა ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ პროცენტის გადახდის ვალდებულება წარმოიშვება მაშინ, თუ ამის შესახებ მხარეები არიან შეთანხმებულნი. მიუხედავად ამისა, მხარეებს ენიჭებათ ვალდებულება პროცენტი განისაზღვროს სამართლიანობის საფუძველზე და რომელიმე მხარეს უპირატესობა არ მიენიჭოს. რაც შეეხება

¹ საბოლოო ცვლილება აღნიშნულ ნორმაში შესულია 2023 წლის 10.06.

² გაბისონია ზ; საბანკო სამართალი, თბილისი, 2017, 174.

³ ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელმძღვანელო სამართალი, თბილისი, 2014, 254.

საბანკო ურთიერთობებში არსებულ პროცენტს, მაშინ, როცა სახეზეა კრედიტის ხელშეკრულება, პროცენტის ცვალეზადობა უნდა შეესაბამებოდეს საქართველოს ეროვნული ბანკის სადისკონტო განაკვეთს ან ბანკთაშორის საკრედიტო აუქციონზე დაფიქსირებულ საპროცენტო განაკვეთს¹.

ფულადი ვალდებულება ისეთი ვალდებულებაა, რომელიც მოვალის მიერ ნაკისრი ვალდებულების შესრულებას მხოლოდ ფულადი სახით უზრუნველყოფს. საქართველოს ტერიტორიაზე ფულადი ვალდებულების ვალუტა მხოლოდ ლარია, გარდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ საქართველოს კანონისა, სადაც ფულადი ვალდებულებების შესრულება წესრიგდება საგადასახადო კოდექსითა და საქართველოს საბაჟო კოდექსით², ანუ თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონებში³ ფულადი ვალდებულების შესრულება ნებისმიერი ვალუტითაა შესაძლებელი. ფულადი ვალდებულების შესრულებისას უნდა გამოიყოს საჯარო-სამართლებრივი ვალდებულება (როცა ვალდებულები მეწარმე სუბიექტია – რეზიდენტი და არარეზიდენტი პირია და ფულად ვალდებულებას სახელმწიფოს წინაშე ასრულებს) და კერძოსამართლებრივი ვალდებულება (როცა ვალდებულები პირი სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეა და ვალდებულება მხოლოდ სხვა, კერძო პირის წინაშე აკისრია). საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2011 წლის 7 აპრილი ბრძანების(№2 4/04) „საბანკო დაწესებულებებში ანგარიშების გახსნის და უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“ მე-11 მუხლი ჩამოთვლის საქართველოს ტერიტორიაზე უცხოური ვალუტით დასაშვები საბანკო ოპერაციების განხორციელების სახეებს, კერძოდ: ფიზიკურ პირებს შორის პირადი მიზნებით განხორციელებული გადარიცხვა, რაც არ არის დაკავშირებული ფულადი ვალდებულების შესრულებასთან; იმპორტთან დაკავშირებული ოპერაცია, იმ შემთხვევაში, როდესაც მიმღები არარეზიდენტი პირია; საზღვარგარეთიდან უცხოური ვალუტის ჩარიცხვის ოპერაცია; თანხის გადამხდელი წარმოადგენს თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონაში რეგისტრირებულ საწარმოს და ა.შ.⁴. თუკი უცხოურ ვალუტაში გადარიცხვის ოპერაციის 3000 ლარზე მეტი თანხის ან მისი ეკვივალენტით სხვა ვალუტაში, ბანკი ვალდებულები გადამხდელი მეწარმე სუბიექტისაგან დამატებით მოითხოვოს გადარიცხვის საფუძვლის დამადასტურებელი დოკუმენტების ასლებს. „აღნიშნული შეზღუდვა განპირობებულია „უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის აღკვეთის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიზნებიდან გამომდინარე⁵.

ფულადი ვალდებულების შესრულებას აწესრიგებს სკ-ის 383-389-ე, 403-ე მუხლს, ასევე, სესხის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე 625-ე და სხვა ნორმები. რომლებიც მიეძღვნა ფულადი ვალდებულების პროცენტს, ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის საკითხებს და.შ. მაგ., სკ 403-ე მუხლის თანახმად, „მოვალე, რომელიც ფულადი თანხის გადახდის ვადას გადააცილებს, ვალდებულია, გადაცილებული დროისათვის გადაიხადოს მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული პროცენტი, თუ კრედიტორს, სხვა საფუძვლიდან გამომდინარე, უფრო მეტის მოთხოვნა არ შეუძლია. ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინება დასაშვებია მხოლოდ ხელშეკრულებით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევაში“. აქ კანონმდებელს მხედველობაში აქვს საურავი.

„საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლი სამართალურთიერთობის

¹ გაბისონია ზ., საბანკო სამართალი, თბილისი, 2015, 175.

² საქართველოს კანონი „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ“, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21994?publication=9>.

³ მაგ; ფოთის, ქუთაისის, თბილისის და ა.შ. თიზ-ებში ვალდებულებების შესრულება ამ საბაჟო დამუშავების ოპერაციის გამოყენებულ პირებს ნებისმიერი ვალუტით შეუძლიათ, რამეთუ თიზ-ი არის „ქვეყნის შიგნით არსებული „სხვა ქვეყნის“ ეკონომიკური ტერიტორია“. დაწვრ. თიზ-ების შესახებ სრული ინფორმაცია იხ. ხარაზი ია, ხარაზი ქეთინო, საბაჟო სამართალი, მეორე ნაწილი, დამხმარე სახელმძღვანელო, გამომცემლობა „გეორგია“.

⁴ სრულად იხ. საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2011 წლის 7 აპრილი ბრძანების(№2 4/04) „საბანკო დაწესებულებებში ანგარიშების გახსნის და უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“, მე-11 მუხლი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1279467?publication=0>.

⁵ საქართველოს კანონი უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის აღკვეთის შესახებ“, მ. 5. 6.1. „ა“ ქვეპუნქტი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1279467?publication=0>.

ერთ-ერთი საკვანძო ნორმათაგანია. ნორმის აქტუალობას მისი შინაარსი განაპირობებს. ნორმის დანიშნულება ფულადი ვალდებულების რღვევის სამართლებრივ შედეგებს უკავშირდება. სასამართლო საქმეთა უდიდესი ნაწილი სწორედ ფულადი ვალდებულებიდან გამომდინარე დავებს ეხება¹. ამასთან აღსანიშნავია, რომ მითითებული მუხლი აწესრიგებს არა მხოლოდ სასესხო და საკრედიტო, არამედ ნებისმიერი სამართალურთიერთობებიდან წარმოშობილ ნასყიდობა, ნარდობა და მომსახურება და ა.შ.) ფულად ვალდებულებას². 403 II მუხლი იძლევა პროცენტზე პროცენტის დარიცხვის (ანატოციზმი) შესაძლებლობას. ამით კანონმდებელი აფართოებს ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლებს, რომელიც 2007 წლამდე მოქმედი რედაქციით უფრო ვიწრო იყო².

უზენაესმა სასამართლომ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა 403-ე მუხლთან დაკავშირებით, კერძოდ, ფაქტობრივი გარემოებებით გამოიკვეთა, რომ პ.ს. დ-სა და გ. კ-ს შორის 2009 წლის 30 ივლისს დაიდო სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულება, რომლის საფუძველზეც სესხი განისაზღვრა 50 000 აშშ დოლარით, სამი თვის ვადით, ყოველთვიური 5%-იანი სარგებლით. მსესხებელმა ვალდებულება დადგენილ ვადაში არ შეასრულა, რის გამოც მოსარჩელემ მოითხოვა სესხის ძირითადი თანხის, სარჩელის აღძვრამდე საპროცენტო სარგებლისა და გადაწყვეტილების აღსრულებამდე პირგასამტეხლოს სახით ყოველი ვადაგადაცილებული დღისათვის გადასახდელი 0, 3%-ის გ. კ-თვის დაკისრება. მოპასუხემ სარჩელი ნაწილობრივ ცნო და აღნიშნა, რომ გადახდილი ჰქონდა 27 875 დოლარი, რომელიც უნდა გამოკლებოდა სესხის ძირითად თანხას. სააპელაციო სასამართლომ მოპასუხის პოზიცია არ გაიზიარა და აღნიშნა, რომ მის მიერ ყოველთვიურად გადახდილი თანხა შეესაბამებოდა ხელშეკრულებით განსაზღვრულ 5%-ს; ამდენად, სასამართლოს აზრით, გ.კ. 2010 წლის 30 სექტემბრამდე საპროცენტო სარგებელს იხდიდა. საკასაციო სასამართლომ აღნიშნული მტკიცებულება არ გაიზიარა და განმარტა, რომ სარგებლის (პროცენტის) გადახდის ვალდებულება, რომელიც მხარეებმა გაითვალისწინეს სესხის ხელშეკრულებისათვის, შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ ხელშეკრულების მოქმედების ვადაში. სასამართლომ მიუთითა სამოქალაქო კოდექსის 625-ე, 403-ე მუხლებზე და განმარტა, რომ სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცენტი, რომელიც თავისი შინაარსით სარგებელია, განსხვავდება 403-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცენტისაგან, რომელიც ის ზიანია, რაც განიცადა კრედიტორმა ფულადი თანხის გადახდის ვალდებულების დარღვევის გამო; ამასთან, 403-ე მუხლით სარჩელის დაკმაყოფილებისათვის აუცილებელია შემდეგი პირობების არსებობა: 1) მოვალეს შესასრულებელი უნდა ჰქონდეს ფულადი ვალდებულება; 2) ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადა უნდა იყოს დარღვეული; 3) ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისათვის უნდა არსებობდეს მხარეთა შეთანხმება პროცენტის თაობაზე. საკასაციო სასამართლოს მითითებით, განსახილველ შემთხვევაში მოპასუხემ დაარღვია ვალდებულება, მაგრამ ვინაიდან მხარეებს შორის არ არსებობდა შეთანხმება ვალდებულების დარღვევისას საპროცენტო სარგებლის გადახდის შესახებ, რაც, სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლიდან გამომდინარე, დამატებითი შეთანხმების საგანია, მოსარჩელის მოთხოვნა, რომ, 2010 წლის ოქტომბრიდან სესხის ძირითადი თანხის დაფარვამდე მოპასუხეს დაეკისროს სარგებელი – 50000 აშშ დოლარის 5%, სამართლებრივ საფუძველს მოკლებულია³.

როდესაც საქმე ეხება ვალდებულების შეუსრულებლობას და მასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს მოვალის მხრიდან, რასაც თან მოსდევს ფულადი ვალდებულების პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი ფორმა, აქ საქმე არ არის მხოლოდ შესაბამისი ნორმების

¹ Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, §289, Rn.; წყარო: მესხიშვილი ქ; კერძო სამართლის აქტუალური საკითხები, თეორია და სასამართლო პრაქტიკა, ტომი I, 2020, 101-102.

² სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2019, 647.

³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 22 ოქტომბრის განმარტება საქმეზე #as-1701-1685-2011 (<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ganmarteba29.pdf>). იხ. უზენაესი სასამართლოს მნიშვნელოვანი განმარტებანი, თბილისი, 2016, 50. <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/mnishvnelovani-ganmartebebi-2016.pdf>.

აქტუალობა გადაუხდელობების კრიზისის პირობებში, როდესაც, ერთი მხრივ, მიწოდებული საქონელი, შესრულებული სამუშაო ან გაწეული მომსახურება ყველგან არ არის გადახდილი, ხოლო მეორე მხრივ, არაკეთილსინდისიერი გამყიდველები, კონტრაქტორები და სხვა კონტრაქტორები, რომლებმაც მიიღეს მყიდველების ფული წინასწარ გადახდის სახით და მომხმარებლები, იყენებენ მათ საკუთარი ინტერესებისთვის, არ ასრულებენ ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებებს. ყოველივე ამის შემდეგ, მსგავსი ფენომენების წინააღმდეგ ბრძოლის სამართლებრივი საშუალებების შემუშავება და განხორციელება არის მოქმედი კანონმდებლობის ამოცანა, მაგრამ არა სამოქალაქო კოდექსი, რომელიც შექმნილია სტაბილური გრძელვადიანი გამოყენებისთვის.

403-ე მუხლის სამოქალაქო კოდექსში ჩართვა მიზნად ისახავდა ქონებრივი ბრუნვის მონაწილეთა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვას, რომლებიც კეთილსინდისიერად ასრულებენ ვალდებულებებს, კონტრაგენტების უკანონო და ხშირად თაღლითური ქმედებებისაგან და მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას. მათ.

სიახლის და, რაც მთავარია, ახალი დებულებების მნიშვნელობის გასაგებად, რომელსაც სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლი, ქონების ბრუნვის ნორმალიზებისა და გამარტივების მიზნით, შეგიძლიათ შეადაროთ ისინი ამ ნორმის პირვანდელ ვერსიას, რომლებიც მოქმედებდა კოდექსის აღნიშნული მუხლის ახალი ვერსიის ამოქმედებამდე. 403-ე მუხლმა გრაკვეული სახეცვლილება განიცადა, კერძოდ, „2007 წლის 29 ივნისამდე რედაქციით, მოვალე, რომელიც ფულადი თანხის გადახდის ვადას გადააცილებდა, ვალდებული იყო გადაცილებული დროისათვის კანონით განსაზღვრული პროცენტი გადაეხადა. კრედიტორს კანონით განსაზღვრულ პროცენტზე მეტის მოთხოვნის უფლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში ჰქონდა, თუ საამისო სხვა საფუძველი არსებობდა. მუხლის ამავე რედაქციით მოვალისათვის პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინება დაუშვებელი იყო“¹. აღნიშნულ ნორმასთან მიმართებით სასამართლო პრაქტიკა ასე თუ ისე ერთგვაროვანი იყო. სასამართლოს განმარტებით, კანონით გათვალისწინებულ პროცენტში ბანკთაშორის საკრედიტო აუქციონზე დადგენილი საპროცენტო განაკვეთი იგულისხმებოდა. ამასთან, ვინაიდან ბანკთაშორის აუქციონზე პროცენტის ოდენობა ფიქსირებული არ იყო და დროთა განმავლობაში იცვლებოდა, ამიტომ პროცენტის დადგენაც ვადაგადაცილების პერიოდისათვის არსებული საპროცენტო განაკვეთის შესაბამისად ხდებოდა. საპროცენტო განაკვეთი, როგორც წესი, 2%-დან 3%-მდე მერყეობდა. ამასთან, ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებისათვის პროცენტის დადგენა არამხოლოდ მაშინ ხდებოდა, როდესაც ფულადი ვალდებულება სარგებლიანი იყო, არამედ მაშინაც, როდესაც, ფულადი ვალდებულებისათვის სარგებელი განსაზღვრული არ იყო. შესაბამისად, კანონით გათვალისწინებული პროცენტის დაკისრების წინაპირობას მხოლოდ და მხოლოდ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილება წარმოადგენდა².

სადღეისოდ არსებული მდგომარეობით „მინიმალური ზიანის“ გარანტირებულად ანაზღაურებას სამოქალაქო კოდექსი აღარ ითვალისწინებს და მას მხარეთა შეთანხმებაზე დამოკიდებულს ხდის³. შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში კრედიტორს ისლა დარჩენია, რომ მიუღებელი შემოსავლის სახით საანაბრე პროცენტი მოითხოვოს (411). სასამართლო პრაქტიკით დამკვიდრებული „საანაბრე ფიქციის თანახმად, ფული იმდენად ბრუნვაუნარიანი ობიექტია, რომ მისი არამართლზომიერი დაყოვნება, თავისთავად წარმოშობს ხელიდან გაშვებული ჰიპოთეზური საანაბრე სარგებლის, როგორც მიუღებელი შემოსავლის, მოთხოვნის უფლებას (411)⁴. ამასთანავე, მითითებულ ზიანს მტკიცება არ სჭირდება, თუმცა მტკიცება სჭირდება საანაბრე პროცენტის ოდენობას⁵. თუ გავაკეთებთ მოკლე შედარებით ანალიზს საგადასახადო კანონმდებლობას-

¹ მესხიშვილი ქ; დასახ. ნაშრ; 102.

² იქვე. ამასთან დაკავშირებით იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 15.03.2002 გადაწყვეტილება, საქმეზე №33/1224-01. <https://old.supremecourt.ge/ganmartebebi/>.

³ მესხიშვილი ქ; პროცენტის გადახდა ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას (თეორია და სასამართლო პრაქტიკა), 32. http://www.library.cuortge/upload/prorents_gadaxda.pdf.

⁴ იქვე.

⁵ სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, 647-648, თბილისი, 2019.

თან¹, დავინახავთ, რომ სახელმწიფოს წინაშე მოვალე ვალდებულია მის ანგარიშზე არსებული ნებისმიერი თანხიდან გადაიხადოს სახელმწიფო ვალდებულება, მისი ქონების დაყადაღებით და ამონაგები თანხის ბიუჯეტში გადარიცხვით (თუმცა, როგორც აღნიშნულია ქვემოთ, ეს კანონის „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ 45-ე მუხლით მოწყვლად პირებს არ უნდა შეეხოს.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლის პირველი ნაწილის 2007 წლის 29 ივნისამდე მოქმედი რედაქცია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლის შინაარსს იმეორებდა, იმ განსხვავებით, რომ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი კანონით გათვალისწინებული პროცენტის გამოთვლის წესს თავად ადგენდა, კერძოდ, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისას ფულად ვალდებულებას პროცენტი ერიცხებოდა, ხოლო ვადის გადაცილების პროცენტს საბაზისო განაკვეთს დამატებული წლიური ხუთი პროცენტი შეადგენდა. საბაზისო განაკვეთს კი ამავე კოდექსის 247-ე მუხლი განმარტავდა, რომლის შესაბამისადაც, საბაზისო საპროცენტო განაკვეთი 3,62 პროცენტი იყო. შესაბამისად, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლით დადგენილი პროცენტი, წლიურად, 8,62 პროცენტს შეადგენდა. მითითებული პროცენტი საბაზისო განაკვეთის ცვლილების შესაბამისად მერყეობდა².

ბგბ-ს 288-ე ე პარაგრაფის („ვადის გადაცილების პროცენტები“) თანახმად, (1) 1 ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისას ფულად ვალდებულებას ერიცხება პროცენტი. 2 ვადის გადაცილების პროცენტი შეადგენს საბაზისო განაკვეთს დამატებულ წლიურ ხუთ პროცენტს. (2) იმ გარიგებების შემთხვევაში, რომლებშიც არ მონაწილეობს მომხმარებელი, საპროცენტო განაკვეთი ფულადი მოთხოვნებისათვის შეადგენს ბაზისურ საპროცენტო განაკვეთზე დამატებულ რვა პროცენტს. (3) კრედიტორს შეუძლია, სხვა სამართლებრივი საფუძვლიდან გამომდინარე, მოითხოვოს უფრო მაღალი პროცენტი.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამავდროულად, სამოქალაქო კანონმდებლობაში ცვლილებამდე არ არსებობდა ნორმები, რომლებიც ადგენს ფულადი ვალდებულებების დაგვიანების შემთხვევაში სხვისი სახსრების გამოყენების ინტერესს. ამიტომ, ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ფულადი ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში, დაზარალებულ მხარეს (კრედიტორს) ხშირად უწევდა დაკმაყოფილებულიყო მოვალისგან მხოლოდ ჯარიმის ოდენობით წლიური პროცენტის დადგენით.

ამავდროულად, თუ სხვა ადამიანების სახსრების დაკავებასთან დაკავშირებული ურთიერთობები წარმოიქმნება შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში, ისინი კვალიფიცირდება, როგორც ვალდებულებები უსაფუძვლო გამდიდრებისგან და დარიცხულ თანხაზე დარიცხული იყო პროცენტი სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისთვის. კრედიტორის ადგილზე არსებული საშუალო საბანკო საპროცენტო განაკვეთის.

ამრიგად, მსგავს სიტუაციებში (მაგალითად, როდესაც საქონელი გადაეცემა მყიდველს და გადახდა დაგვიანებულია), კრედიტორის პოზიცია, რომელიც მოქმედებდა მოვალესთან ხელშეკრულების დადების გარეშე, უფრო უპირატესი აღმოჩნდა, ვიდრე კრედიტორის პოზიცია, რომელ-

¹ სადაც მკაცრად იმპერატიულია სამოქალაქო სამართლის კინტენსენცია „paqta sunt servanda?“, გასაგებიცაა, რამეთუ სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა მაინც კერძო პირთა შეთანხმებაზეა აგებული და შეიძლება კრედიტორმა ვალის გაპატიოს, რომელიც არანაირ ფინანსურ უსაფრთხოებას არ უქმნის სახელმწიფო ბიუჯეტს, მაგრამ როდესაც საგადასახადო ვალდებულებებზეა საუბარი, აქ კანონი გაცილებით მკაცრია, შეუვალაია, რომლის ძირითადი პრინციპი გადასახადის გადახდის სავალდებულობის პრინციპია. ასე, რომ სახელმწიფოს შეუძლია საანაბრე თანხებიც დააყადაღოს, საგადასახადო ვალდებულების შესრულების მიზნით. მიმაჩნია, რომ მიუხედავად იმისა, მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობა სახელმწიფო ბიუჯეტს არანაირ ზიანს არ აყენებს და კონკრეტული პირის (კრედიტორისათვისაა ზიანი მომტანი), მაინც მიგვაჩნია, რომ კრედიტორის მოთხოვნები ძირითად ვალდებულებასთან, გადაცილებული ვადისათვის პროცენტის დარიცხვასთან დაკავშირებით მოვალის სადეპოზიტო თანხებსაც უნდა შეეხოს მასთან მიბმული სარგებლით, გარდა კანონით „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ კანონის 45-ე საგამონაკლიოს ნორმით გათვალისწინებული შემთხვევებისა.

² მესხიშვილი ქ. დასახ. ნაშრ; 103; ასევე იხ. კროპპოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, თბილისი, 2014, 288-ე პარაგ. 179. <http://www.library.court.ge/upload/giz2014-ge-BGB-Komm-Translation.pdf>.

მაც გააფორმა მისი ურთიერთობა მოვალესთან შეთანხმებით.

სამოქალაქო კოდექსი 625-ე მუხლმა არაერთი ცვლილება განიცადა, კერძოდ, მისი თავდაპირველი რედაქციით კანონი დაზუსტებულად არ მოითხოვდა ზუსტ შესაბამისობას კანონისმიერ პროცენტთან. „შეთანხმებული პროცენტი შეიძლება ოდნავ მეტიც ყოფილიყო ეროვნული ბანკის ან ბანკთაშორისი საკრედიტო აუქციონის მიერ დადგენილ ზღვრულ ოდენობაზე, თუმცა ეს დასაშვები იყო გონივრულობის ფარგლებში“¹. ამ წესის დარღვევით პროცენტის შესახებ დადებული შეთანხმება მიიჩნეოდა ბათილად². გლობალურად შეიცვალა ფულად ვალდებულებებში პროცენტის განსაზღვრის საკითხი. კერძოდ, გაუქმდა 384-ე მუხლი, რომელიც პროცენტის ვალდებულების დროს ადგენდა წლიური პროცენტის ზღვრული ოდენობის სპეციალური ნორმატიული აქტით განსაზღვრის წესს. ამ ნორმის ამოღებით გაუქმდა კანონისმიერი პროცენტის ინსტიტუტი³.

საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2018 წლის 27 აგვისტოს #194/04 ბრძანების „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მიზნებისათვის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის განმარტების, სესხის, მიმდინარე ნარჩენი ძირითადი თანხის გამოთვლის, საკომისიოს, ფინანსური ხარჯის, პირგასამტეხლოს ან/და ნებისმიერი ფორმის ფინანსური სანქციის გათვალისწინების წესის თაობაზე“⁴, მუხლი 1-ის თანახმად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სამოქალაქო კოდექსი) 625-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მიზნებისათვის, საფინანსო სექტორის წარმომადგენლებისა და სესხის გამცემი სუბიექტების მიერ სესხის გაცემის შემთხვევაში: ა) სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მე-3 წინადადებით დადგენილი მსესხებლისათვის გათვალისწინებული/დაკისრებული 1.5-მაგი ოდენობის გაანგარიშება მოხდება მსესხებლის მიერ სესხის ვადაგადაცილების დაწყების დღიდან და არ გაითვალისწინება ამ დღემდე გათვალისწინებული/დაკისრებული ნებისმიერი საკომისიო, ნებისმიერი ფინანსური ხარჯი (მათ შორის, ისეთი ხარჯები, რაც შესულია ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის⁵ გამოთვლაში), სესხის ხელშეკრულების ნებისმიერი პირობის დარღვევის გამო მსესხებლისათვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული/დაკისრებული პირგასამტეხლო ან/და ნებისმიერი ფორმის

¹ ქუჩელაშვილი ზ; სახელმეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2010, 283.

² იქვე.

³ ძლიერიშვილი ზ; ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, თბილისი, 2010, 363.

⁴ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4312325?publication=0>

⁵ **სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი** – სესხის წლიური საპროცენტო განაკვეთი, რომლის გაანგარიშებაში გაითვალისწინება ყველა აუცილებელი ფინანსური ხარჯი, მსესხებლის მიერ ამ ხარჯების გაწევის პერიოდის გათვალისწინებით. სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის გაანგარიშებისათვის საჭიროა მსესხებლის მიერ თანხის გადახდების დღევანდელი ღირებულება გაუთანაბრდეს მსესხებლის მიერ გამსესხებლისგან მიღებული და მისაღები თანხების დღევანდელ ღირებულებას. იგი გამოისახება წლიური პროცენტით და გაიანგარიშება მსესხებლის მიერ სესხზე გაწეული ფინანსური ხარჯების გათვალისწინებით. სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი გაიანგარიშება შემდეგი ფორმულით:

$$\sum_{k=1}^{k=m} \frac{A_k}{(1+i)^{t_k}} = \sum_{k'=1}^{k'=m'} \frac{A'_{k'}}{(1+i)^{t_{k'}}$$

ამ მუხლის პირველ პუნქტში გამოყენებულ აღნიშვნათა განმარტება: ა) k – თანხის გამოტანის (გამსესხებლისგან მიღების) რიგითი ნომერი; ბ) k' – თანხის შეტანის (გამსესხებლისთვის გადახდის) რიგითი ნომერი; გ) A_k – k რიგითობით გამოტანილი სესხის თანხა; დ) A'k' – k' რიგითობით გადახდილი თანხა – ფინანსური ხარჯი; ე) Σ – ჯამის ნიშანი; ვ) m – თანხის გამოტანის საერთო რაოდენობა; ზ) m' – თანხის გადახდების საერთო რაოდენობა; თ) t_k – დროის ინტერვალი, გამოსახული წლებში ან წლის წილადის სახით, სესხის პირველ რიგობით გამოტანასა და შემდგომ გამოტანებს შორის – მეორედან – m -მდე; ი) t_{k'} – დროის ინტერვალი, გამოსახული წლებში ან წლის წილადის სახით, სესხის პირველ რიგობით გამოტანასა და გადახდებს შორის – პირველიდან – m'-მდე; კ) i – სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი. იხ. საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2022 წლის 17 თებერვლის #15-04 ბრძანება „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მიზნებისათვის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის განმარტების სესხის მიმდინარე ნარჩენი ძირითადი თანხის გამოთვლის, საკომისიოს, ფინანსური ხარჯის, პირგასამტეხლოს ან/და ნებისმიერი ფორმის ფინანსური სანქციის წესის გათვალისწინების თაობაზე“ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2018 წლის 27 აგვისტოს #194/04 ბრძანებაში ცვლილების შესახებ“. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5384792?publication=0>.

ფინანსური სანქცია; ბ) სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მე-3 წინადადებით დადგენილი 1.5-მაგი ოდენობის გაანგარიშებისას, სესხის მიმდინარე ნარჩენ ძირითად თანხას წარმოადგენს სესხის ვადაგადაცილების დაწყების დღეს არსებული სესხის მიმდინარე ნარჩენი ძირითადი თანხა და ვადაგადაცილების სრულ აღმოფხვრამდე სესხის ნარჩენი ძირითადი თანხის ცვლილება არ გაითვალისწინება; გ) თუ სესხის ვადის გადაცილების სრული აღმოფხვრა ხდება სესხის რესტრუქტურირების, სესხის რეფინანსირების (თუ რეფინანსირება ხდება თავდაპირველ მსესხებელთან) და გადავადებისას, სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მე-5 წინადადების შესაბამისად, სესხის ნარჩენ ძირითად თანხაში არ გაითვალისწინება სესხის ნარჩენი ძირითადი თანხის ნაზარდი (სხვაობა სესხის ვადის გადაცილების სრული აღმოფხვრის შემდეგ არსებულ სესხის ნარჩენ ძირითად თანხასა და სესხის ვადის გადაცილების დღეს არსებული სესხის მიმდინარე ნარჩენ ძირითად თანხას შორის). ბუნებრივია, ისმის კითხვა: **რამ გამოიწვია სკ-ის 625-ე მუხლის ძირფესვიანი ცვლილებები?** პირველ რიგში, აღსანიშნავია ფაქტი იმის შესახებ, რომ გლობალური საბაზრო ეკონომიკის დროს, როცა მოსახლეობის დიდ ნაწილს თავიანთი ეკონომიკური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად არ გააჩნია ფულადი სახსრები, მას ხელი მიუწვდება საბანკო პროდუქტებზე (სესხებზე), თუმცა, ბუნებრივია, ფინანსური ტექნოლოგიების პირობებში გარკვეულ რისკებთანაა დაკავშირებული საბანკო სესხებით სარგებლობა, რამეთუ მისი თანმდევია კრედიტორის საპროცენტო სარგებელი, რომელიც არც თუ ისე დაბალია და გარკვეული ფინანსური რისკების მატარებელია საბანკო სესხების მიმღები მომხმარებლისათვის, რომელიც ხვალ, სავარაუდოდ, შეიძლება გადახდისუუნარო გახდეს (ამას თან ემატება მოსახლეობის დაბალი ფინანსური განათლება, რომელსაც ხშირ შემთხვევაში ჩიხში შეჰყავს სესხის ამღები) და ხდება ვალაუვალი. სუპერ-კრედიტორი (გამსესხებელი კი თავისას კანონიერად ითხოვს – ვალი და საპროცენტო სარგებელი უნდა დაბრუნდეს? იზრდება ვადაგადაცილების მქონე მსესხებლების რაოდენობა. ასეთი ტენდენცია პრობლემას ქვეყნის ეკონომიკისთვის და არასასურველია თავად ფინანსური სექტორის გრძელვადიანი განვითარებისთვის; ამას ემატება ონლაინ სესხების გაცემაც კერძო პირებზე, რომელიც საქართველოში, სამწუხაროდ, მყარად კონტროლირებადი არ არის. „2016 წელს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში განხორციელდა ცვლილება და დაწესდა სესხზე ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის 100%-იანი ლიმიტი, რამაც მნიშვნელოვნად შეზღუდა ე.წ. ონლაინ სესხების აგრესიული მარკეტინგი და ზოგადად ამ სეგმენტის ზრდა. თუმცა, მალევე, ის ჩაანაცვლა ანალოგიურმა საბანკო პროდუქტმა. კომერციულ ბანკებს, მასშტაბის გამო, ბევრად მაღალი ეფექტიანობა აქვთ, უფრო დეტალურ ინფორმაციას ფლობენ საკუთარ მრავალრიცხოვან კლიენტებზე და უფრო მძლავრი გაყიდვების არხები აქვთ, რაც საშუალებას იძლევა მაღალრიცხოვან მსესხებლებზე, თუნდაც 95%-ად გაცემული კრედიტის შემთხვევაში, სასურველი მოგება მიიღონ“¹. ხშირ შემთხვევაში, მსესხებელი პირები კარგავენ სესხის უზრუნველსაყოფად დატვირთულ ქონებას, რაც მათი ერთადერთი საარსებო წყარო შეიძლება იყოს. ყოველივე ზემოაღნიშნულის შედეგად, საფრთხე ექმნება იმ მიზნის მიღწევას, რისთვისაც ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის 100%-იანი ლიმიტი დაწესდა – მომხმარებლების დაცვა ჭარბვალაიანობისგან. ამიტომ, მიზანშეწონილია, განხორციელდეს ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის ლიმიტის შემცირება, რათა მან უკეთესად უპასუხოს მიმდინარე გამოწვევებს და ხელი შეუწყოს პასუხისმგებლიანი დაკრედიტების პრაქტიკის დამკვიდრებას. გარდა ამისა, ბაზარზე შეიმჩნევა ტენდენცია, რომ შეზღუდული საპროცენტო განაკვეთების პირობებში, კრედიტორები ცდილობენ მისაღები შემოსავლები მაღალი ჯარიმებით დააბალანსონ. არსებული ლიმიტები ამ მხრივაც გადახედვას საჭიროებს, რათა ისედაც ფინანსური სიძნელეების მქონე მსესხებელს ჭარბი ოდენობით ჯარიმები არ დაეკისროს. მიუხედავად იმისა, რომ 2017 წლის იანვრიდან ამოქმედებული ცვლილებებით დაწესდა სესხზე დაკისრებული ფინანსური ხარჯების მაქსიმალური დღიური ლიმიტი – წლიური 150% (ანუ დღეში დაახლოებით 0,41%), ის არ ზღუდავს აღნიშნული ხარჯების დაკისრების ხანგრძლივობას. ლოგიკურია, რომ თუ მომხმარებელი ხანგრძლივი პერი-

¹ განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ“, <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186591>.

ოდით ვერ ახერხებს სესხის მომსახურებას, მასზე დამატებით ფინანსური ხარჯების დაკისრება უსასრულოდ არ უნდა ხდებოდეს. აქვე, პროცენტული ზღვრების განსაზღვრისას, მხედველობაშია მისაღები, რომ ჯარიმა-საურავებს გააჩნიათ სანქციის ფუნქციაც, რაც მსესხებლის დისციპლინირებულ ქცევას უზრუნველყოფს. ამიტომ, ბალანსის დაცვა მნიშვნელოვანია. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში 2017 წლის იანვრიდან ამოქმედებული ცვლილებებით, სესხის საპროცენტო განაკვეთისა და ჯარიმების შეზღუდვასთან ერთად, აიკრძალა უცხოურ ვალუტაში 100 000 ლარამდე სესხების გაცემა ფიზიკურ პირებზე, მათ შორის ინდივიდუალურ მეწარმეებზე. ერთიანი მდგომარეობისა და მოსახლეობის განსაკუთრებით მოწყვლადი ფენის სავალუტო რისკებისგან დაცვის უზრუნველსაყოფად, მიზანშეწონილია იგივე შეზღუდვა გავრცელდეს ლიზინგსა და განვადებით ნასყიდობის შემთხვევაზეც და კანონით განისაზღვროს, რომ განვადებით ნასყიდობის შემთხვევაში გამყიდველის მიერ ნასყიდობის ფასის მიღება, ხოლო ლიზინგის შემთხვევაში ლიზინგის გამცემის მიერ საზღაურის მიღება ფიზიკური პირებისაგან (მათ შორის ინდივიდუალური მეწარმეებისაგან) არ უნდა იყოს უცხოურ ვალუტაზე მიბმული ან ინდექსირებული. გარდა ზემოხსენებულისა, აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული მოთხოვნის უზრუნველყოფის სანივთო სამართლებრივი საშუალებები – გირავნობა და იპოთეკა არ განსაზღვრავს მოვალის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმს კრედიტორის მხრიდან მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების შემთხვევაში. გირავნობა და იპოთეკა დღევანდელ რეალობაში არა მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალება, არამედ კრედიტორის (ე.წ. „მევახშეების“ და ლომბარდების) ძირითადი ინტერესი გახდა. ხშირ შემთხვევაში, კრედიტორი თვითონ არის დაინტერესებული მოვალის მხრიდან ხელშეკრულების დარღვევით, რათა მას მიეცეს იპოთეკით დატვირთული უძრავი ქონებისა და გირავნობით დატვირთული მოძრავი ქონების/არამატერიალური ქონებრივი სიკეთის დასაკუთრების შესაძლებლობა. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, მოსახლეობის ჭარბვალიანობის პრობლემის გადასაჭრელად, დღის წესრიგში დადგა საკითხი, დარეგულირებულიყო საკრედიტო ურთიერთობები მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ინტერესების გათვალისწინებით, ასევე, დახვეწილიყო რეგულაციები ფიზიკურ პირებზე გაცემული სესხების/კრედიტების უზრუნველყოფის სანივთო-სამართლებრივ საშუალებებთან დაკავშირებით¹.

სასამართლო პრაქტიკა ცდილობს როგორმე გამოასწოროს ეს დისბალანსი, რაც აისახება, საარბიტრაჟო სასამართლოს ზოგიერთ განმარტებასა და რეკომენდაციაში. მაგ., **დაირღვა პროპორციულობის პრინციპი**. პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც არბიტრაჟის მიერ დაკისრებული პირგასამტეხლოს ან საპროცენტო განაკვეთის ოდენობა იმდენად დიდია, რომ შეუიარაღებელი თვალთაც ჩანს პროპორციულობის პრინციპის დარღვევა მისი დაკისრებით. მაგალითად, ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 26 იანვრის გადაწყვეტილებით, განხილულია საკითხი, რამდენად ეწინააღმდეგებოდა დაკისრებული პირგასამტეხლოს ოდენობა ავსტრიის საჯარო წესრიგს. 445 ამ საქმეში ტრიბუნალმა მხარეს დააკისრა შეთანხმებული პირგასამტეხლო მთლიანი თანხის (DM 41,125.47) 0.2%-ის ოდენობით ყოველი ვადაგადაცილებული დღისათვის. სასამართლომ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულების საკითხის შეფასებისას დაადგინა, რომ შეთანხმებული პროცენტის საფუძველზე, წლიური პირგასამტეხლოს ოდენობა 73%-ს უტოლდებოდა, ხოლო ეფექტური – 107.35%-ს. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ასეთი ოდენობის პირგასამტეხლოს ხელშეკრულებით განსაზღვრა გახლდათ კერძო ავტონომიის პრინციპის ბოროტად გამოყენება. ამასთან, სასამართლოს აზრით, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება არამართო ეწინააღმდეგებოდა ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის 879(1) მუხლს, რომელიც ამორალურ გარიგებას ბათილად ცნობს, არამედ, თავისი მასშტაბიდან გამომდინარე (როდესაც დაკისრებული პირგასამტეხლოს ოდენობა აჭარბებს ძირ თანხას), ეწინააღმდეგებოდა ავსტრიის საჯარო წესრიგს.

¹ განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ“, <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186591>.

საქართველოში, სამოქალაქო კოდექსში ახალი ცვლილებების განხორციელებამდე¹, რომლებიც აწესებს სესხის ხელშეკრულების ზღვრული საპროცენტო განაკვეთისა და ვადის გადაცილებისათვის ყოველდღიური პირგასამტეხლოს მაქსიმალურ ოდენობებს², საქართველოში შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლოს დაკისრება ხშირად ყოფილა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობა-აღსრულებაზე უარის თქმის საფუძველი³. თუმცა, სამოქალაქო კოდექსში განხორციელებული ცვლილებების შემდგომ – რომელთა მიზანია, აიკრძალოს გამსესხებლის მიერ უფლების ბოროტად გამოყენება და მსესხებლის მიმართ არაპროპორციული ვალდებულებების დაკისრება სასესხო ვალდებულებებში შესვლისას – შეიქმნა ახალი რეალობა, რომელიც შესაძლებელია განხილულ იქნას საჯარო წესრიგის შემადგენელ ნაწილად. შესაბამისად, სასამართლოსთვის დაზუსტდა და დადგინდა ფარგლები, რომელთა დარღვევაც შესაძლებელია ჩაითვალოს საჯარო წესრიგის დარღვევად. ერთმანეთისგან განსასხვავებელია შემთხვევები, როდესაც ტრიბუნალი პირგასამტეხლოს პირდაპირ აკისრებს მხარეს და როდესაც ის ეყრდნობა სამოქალაქო კოდექსის 420-ე მუხლს (ან მსგავს ეკვივალენტს გამოსაყენებელი სამართლის საფუძველზე) და თვითონ, საკუთარი შეფასების საფუძველზე, ამცირებს პირგასამტეხლოს ოდენობას. ამ შემთხვევაში, სასამართლოს მიერ შემოწმების ფარგლები კიდევ უფრო ვიწროა, რადგან ტრიბუნალი აფასებს დაკისრებულ პირგასამტეხლოს და თავისი დისკრეციის საფუძველზე, მოცემული ფაქტობრივი გარემოებებიდან გამომდინარე, ამცირებს პირგასამტეხლოს ოდენობას; ასეთ შემთხვევაში, ტრიბუნალის მიერ დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებებისა და მის საფუძველზე შემცირებული პირგასამტეხლოს პროპორციულობის გადახედვა გამოიწვევს ტრიბუნალის კომპეტენციაში ჩარევასა და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების შინაარსობრივ გადახედვას. ნებისმიერ შემთხვევაში, პროპორციულობის პრინციპის დარღვევისას (იქნება ეს კანონით დადგენილი საპროცენტო განაკვეთის ზღვრული ოდენობის გადაჭარბება თუ სხვა შემთხვევა) მნიშვნელოვანია, სასამართლომ დაასაბუთოს, რა გარემოებები და სახელმწიფოს რა პოლიტიკა განაპირობებს ამ დარღვევის საჯარო წესრიგის ტოლფას ღირებულებამდე აყვანას⁴.

არბიტრაჟისთვის მნიშვნელოვანია – სასამართლო პრაქტიკა არის ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში დარიცხული პროცენტის სამართლებრივი ხასიათის სწორი განსაზღვრა. ბოლო წლებში, საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში, ფულად ვალდებულებებზე დარიცხული პროცენტი ხშირად განიხილებოდა ჯარიმად, ეს მიდგომა ყველაზე გასაოცარი სახით აისახება ხოლმე საარბიტრაჟო სასამართლოს ზოგიერთ განმარტებაში, რომლის მიხედვითაც „გადახდის დაგვიანებისთვის ჯარიმის ანაზღაურება წელიწადში ხუთ პროცენტამდე ოდენობით.

ზოგიერთ შემთხვევაში, საარბიტრაჟო სასამართლოების მიერ სხვისი ფულის გამოყენების ინტერესი განიხილებოდა, როგორც ზარალი დაკარგული მოგების სახით. თუმცა, ამ შემთხვევაში შეუძლებელია კანონმდებლის პოზიციის ახსნა, პროცენტებისა და ზარალის თანაფარდობის შესახებ. პროცენტი არის სახსრების გამოყენების საფასური, მათი ღირებულების გარკვეული ეკვივალენტი ქონებრივ მიმოქცევაში, რაც, თავისი სამართლებრივი ბუნებით, წარმოადგენს სამოქალაქო სამართლის განსაკუთრებულ ზომას. სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რომელიც არ შეიძლება მიეწეროს არც ჯარიმებს და არც ზიანს. სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის შეგროვება ხელს არ უშლის კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას იურიდიული ან ამოღების შესახებ. სახელშეკრულებო ჯარიმა მოვალის მხრიდან, მათ შორის,

¹ ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 26 იანვრის გადაწყვეტილება საქმეზე №3 Ob 221/04b.

² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მუხლები 625.2 და 625.5.

³ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2012 წლის 12 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2747-11; თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2011 წლის 30 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2220-11.

⁴ ტყემალაძე სოფიო, „საჯარო წესრიგი“, როგორც საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმების თუ მის ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის საფუძველი (ქართული პრაქტიკის მოკლე მიმოხილვა), „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“ (2013), II გამოცემა, 27-28. წყარო: გზამკვლევი არბიტრაჟში, საქართველოს სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის, ავტ. კოლ. 179, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ge/UNDP_GE_DG_Arbitration_Guide_for_Appeal_Court_geo.pdf.

მუდმივად მოქმედი პირგასამტეხლოს სახით; გადასახდელი პროცენტის ოდენობა სასამართლოს არ შეუძლია შეამციროს შედეგების არაპროპორციული მოტივით.

უპირველეს ყოვლისა, მოვალის ვალდებულება გადაიხადოს პროცენტი სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისთვის, ახლა დადგენილია მათი უკანონო შენახვის, დაბრუნებისგან თავის არიდების, აგრეთვე სხვა პირის ხარჯზე გაუმართლებელი მიღების ან დაზოგვის ყველა შემთხვევისთვის, მათ შორის ფულადი სახსრების ჩათვლით. ვალდებულებები წარმოიშვა ხელშეკრულებიდან. **მეორეც**, სხვა ადამიანების სახსრებით სარგებლობის საპროცენტო ოდენობა განისაზღვრება საბანკო პროცენტის დისკონტირებული განაკვეთით, რომელიც არსებობს კრედიტორის საცხოვრებელ ადგილზე (მოქალაქეებისთვის) ან ადგილმდებარეობაზე (იურიდიული პირებისთვის). ამჟამად, საარბიტრაჟო სასამართლოები იყენებენ რუსეთის ფედერაციის ცენტრალური ბანკის ერთიან რეფინანსირების განაკვეთს. **მესამე**, ზარალთან მიმართებაში სხვა ადამიანების ფულის გამოყენების ინტერესი კომპენსირდება. საფუძვლის არსებობის შემთხვევაში მოვალის მიერ კრედიტორის მიმართ ანაზღაურებას დაქვემდებარებული ზარალი ანაზღაურდება მხოლოდ იმ ნაწილით, რომელიც აღემატება სხვა ადამიანების სახსრებით სარგებლობის საპროცენტო ოდენობას. **მეოთხე, ვადა**, რომლის განმავლობაშიც ხდება პროცენტის დარიცხვა სხვისი სახსრებით სარგებლობისთვის, მთავრდება კრედიტორის წინაშე დავალიანების თანხის გადახდის დღეს, თუ კანონით, სხვა სამართლებრივი აქტით ან შეთანხმებით უფრო მოკლე ვადა არ არის დადგენილი.

სასამართლოს გადაწყვეტილებით აღნიშნული პროცენტის მიღების შემთხვევაში, სხვისი სახსრებით სარგებლობის პროცენტი ასევე უნდა დაერიცხოს სასამართლოს მიერ შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოტანის დღიდან მისი ფაქტობრივად აღსრულების დღემდე. ეს მიდგომა საგრძნობლად ცვლის საარბიტრაჟო სასამართლოების პრაქტიკას, რომლებიც ადრე, პროცენტის შეგროვებისას ან ჯარიმების გაგრძელებისას, ჩვეულებრივ კაპიტალიზებდნენ გადასახდელ თანხას¹.

სასამართლო გადაწყვეტილებებსა და აღმასრულებელ დოკუმენტებში, უნდა მიეთითოს თანხა, რომელზედაც დარიცხულია პროცენტი, ამ პროცენტის ოდენობა და თარიღი, საიდანაც აუცილებელია მათი გამოთვლა. კონკრეტული თანხა, რომელიც იქნება დარიცხული პროცენტი, შესაბამისი ბანკის მიერ უნდა განისაზღვროს სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტობრივად აღსრულების დღეს, ანუ სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად ამოღებული თანხა ჩამოიწეროს მოვალის ანგარიშიდან და გადაეცემა კრედიტორს.

და კიდევ ერთი შენიშვნა საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის წესების გამოყენებასთან დაკავშირებით. ამ ნორმების ზედმეტად ვიწრო, ფორმალური ინტერპრეტაცია მიუღებლად იქნა აღიარებული, რაც პრაქტიკაში გამოიხატა. «უცხოური ფონდების» კონცეფცია მოიცავს არა მხოლოდ სხვა პირის კუთვნილ ფულს, არამედ კონტრაგენტისთვის განკუთვნილ ფულს, რომელიც არის ვალდებულება მიწოდებული (გაყიდული) საქონლის, შესრულებული სამუშაოს, გაწეული მომსახურებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ თანხები ფორმალურად არ არის «უცხო» მოვალესთვის.

აქვე, ფულად ვალდებულებებზე, უცხოურ ვალუტაში ფულად პროცენტებთან დაკავშირებით (სკ. მ.389), როდესაც სავალუტო რეგულირებისა და სავალუტო კონტროლის შესახებ კანონმდებლობის შესაბამისად, ფულადი ვალდებულება დენომინირებულია უცხოურში. „თუ გადახდის ვადის დადგომამდე გაიზარდა ან შემცირდა ფულის ერთეული (კურსი), ან შეიცვალა ვალუტა, მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს იმ კურსით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს. ვალუტის შეცვლისას გადაცვლით ურთიერთობებს საფუძვლად უნდა დაედოს ის კურსი, რომელიც ვალუტის შეცვლის დღეს არსებობდა ფულის ამ ერთეულებს შორის“². ამასთან, ზოგიერთი ავტორის სამართლიანი შეხედულებით, ზოგიერთ საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქ-

¹ Витрянский Василий Владимирович, Проценты по денежному обязательству как форма ответственности, Хозяйство и право. 1997. № 8. С. 54-74. <http://www.civilista.ru/articles.php?id=91>.

² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ.389.

ტიკის სხვა დოკუმენტებში არ არის პასუხი მთავარ კითხვაზე, რომელიც, არსებითად, წინასწარ განსაზღვრავს ყველა სხვა პრობლემის გადაჭრას, რომელიც წარმოიქმნება სხვა კრედიტორები ინტერესების გამოყენების წესების გამოყენებისას. ეს ეხება წლიური პროცენტის სამართლებრივ ბუნებას.

იურიდიულ ლიტერატურაში ამ საკითხთან დაკავშირებით სხვადასხვა თვალსაზრისი არსებობს, რომლებიც შეიძლება ოთხ პოზიციად დაიყოს. **ჯერ ერთი**, ცნობილი იურისტების დიდი ჯგუფი თვლის, რომ ინტერესი სხვა ადამიანების ფულის გამოყენებისთვის არის კომპენსაცია ან ანაზღაურება (გადახდა) კაპიტალის (ფული) გამოყენებისთვის. ამ თვალსაზრისს, კერძოდ, თანმიმდევრულად იცავდა ლ. ლუნტსი, რომელიც ამტკიცებდა, რომ „პროცენტი არის ანაზღაურება, რომელიც პერიოდულად ერიცხება მოვალეს „უცხო“ (ანუ უფლებამოსილ პირთან დაბრუნებას ექვემდებარება) კაპიტალის გამოყენებისთვის იმ ოდენობით, რომელიც არ არის დამოკიდებული კაპიტალის გამოყენების შედეგებზე. ...“¹. იგი არ ეთანხმება მათ, ვინც ინტერესს მიიჩნია ზინის ანაზღაურების ფორმად, ლ. ლანტსმა ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ „არასწორი იქნება იმის მტკიცება, რომ მოვალის დაგვიანების შემთხვევაში კრედიტორის კუთვნილი პროცენტი ზარალის ანაზღაურების ფორმაა, რადგან პროცენტი ამ შემთხვევაშიც კრედიტორს ეკისრება, მიუხედავად იმისა. კრედიტორის მხრიდან ზარალის არსებობის ან არარსებობის შესახებ“². მსგავსი თვალსაზრისი ჰქონდა ი.ბ. ნოვიცკისაც, რომელმაც აღნიშნა, რომ „პროცენტის სახელწოდებით ისინი ეკონომიკურ ცხოვრებაში გულისხმობენ ანაზღაურებას, რომელიც მოვალეს ეკისრება“³.

გადაუხადეთ კრედიტორს კაპიტალის გამოყენებისთვის. ამიტომ ეს ეკვივალენტი განისაზღვრება კაპიტალის ოდენობისა და დროის იმ პერიოდის პროპორციულად, რომლის განმავლობაშიც კაპიტალი გამოიყენება“⁴.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსს წითელ ზოლად გასდევს ფაქტი იმის შესახებ, რომ წლიური პროცენტი არ არის ერთგვარი ჩამორთმევა (ჯარიმა) და შედის თავად ვალის შინაარსში. აქედან გამომდინარე, მათზე არ ვრცელდება არც ჯარიმის შემცირების წესები და არც ხანდაზმულობის შემცირების წესები.

პროცენტი შეგვიძლია განსაზღვროთ, როგორც ფულადი შემოსავალი, რომელსაც მოვალე იღებს კრედიტორის ფულის დაუსაბუთებელი დაზოგვის ან გამოყენების შედეგად. რაც შეეხება წლიურ პროცენტს, რომ პროცენტის შეგროვება უნდა განხორციელდეს მოვალის ბრალის მიუხედავად, სხვისი ქონების დაუსაბუთებელი შეძენის ან დაზოგვის ფაქტის გამო. ასეთი პროცენტის ანაზღაურების მოთხოვნის საფუძველია მოვალის ქმედებების უკანონობა, რომელიც გამოიხატება მის მიერ დაზოგილი თანხიდან შემოსავლის დაუსაბუთებლად მიღებაში⁵.

თანმიმდევრულად იცავს თვალსაზრისს წლიური პროცენტის, როგორც ანაზღაურების (გადახდის) შესახებ კრედიტორის კუთვნილი მოვალის სახსრებით სარგებლობისას, მ.გ. როზენბერგი. რუსეთის ფედერაციის სავაჭრო-სამრეწველო პალატის (ICAC) საერთაშორისო კომერციული საარბიტრაჟო სასამართლოსა და რუსეთის ფედერაციის უზენაესი საარბიტრაჟო სასამართლოს წლიური პროცენტის შესახებ სამართლებრივი დებულებების გამოყენების პრაქტიკის შედარებისას, მ.გ. როზენბერგი მხარს უჭერს ICAC-ის პრაქტიკას, რომელიც, უზენაესი საარბიტრაჟო სასამართლოსგან განსხვავებით, არ განიხილავს ამ ინტერესს სხვა ადამიანების ფულის

¹ Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства. – М.: Финансовое издательство НКФ СССР, 1927, с. 82 – 83. https://www.consultant.ru/edu/student/download_books/book/lunc_la_dengi_i_denezhnye_obyazatelstva_v_grazhdanskom_prave/.

² Лунц Л.А. Денежное обязательство в гражданском и коллизионном праве капиталистических стран. – М.: Юриздат, 1948, с. 63. https://www.consultant.ru/edu/student/download_books/book/lunc_la_dengi_i_denezhnye_obyazatelstva_v_grazhdanskom_prave/.

³ იქვე.

⁴ Гражданский кодекс. Практический комментарий ГК под ред. А.И. Винавера и И.Б. Новицкого. Проф. И.Б. Новицкий. Обязательственное право. Комментарий к ст. 106 – 129. – М.: Право и жизнь, 1925, с. 28.

⁵ იბ. Вилкова Н.Г. Проценты годовые по денежным обязательствам из договора внешнеэкономической купли -продажи // Материалы секции права ТПП СССР, вып. 34. – М., 1983, с. 57 – 59.

გამოყენებისთვის (ეს იყო საფუძვლების 66-ე მუხლის მე-3 პუნქტის შესახებ)¹. პროცენტი შეიძლება დაეკისროს სახელშეკრულებო ვალდებულებებს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ასეთი გათვალისწინებულია კანონით და ვრცელდება პროცენტის წესები ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც ხდება სხვისი ფულის გამოყენება. მ.გ. როზენბერგი, წლიური პროცენტი არ ვრცელდება ქონებრივი პასუხისმგებლობის ზომებზე². მისი აზრით, სხვა ადამიანების ფულის გამოყენების წლიური პროცენტი ხშირად აღიარებულია ჯარიმად ვალდებულების დარღვევისთვის. ეს პოზიცია არაიშვიათად აისახებოდა სასამართლოს პრაქტიკაში, რომელიც დაკავშირებულია წლიური პროცენტის წესების გამოყენებასთან კონტრაქტებით გათვალისწინებული ფულადი ვალდებულების შესრულების დაგვიანების შემთხვევაში. ზოგიერთი ავტორის აზრით, რომ პროცენტი წარმოადგენს ზარალის ანაზღაურების ფორმას მოვალის მიერ ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობასთან დაკავშირებით. ამ თვალსაზრისს იზიარებს, კერძოდ, ო.ნ. სადიკოვი, რომელიც აღნიშნავს, რომ ფულადი ვალდებულებების დროულად შესრულებისას გადასახდელი პროცენტი უნდა გამოიყოს ჯარიმისგან. თავისი ეკონომიკური არსით პროცენტი არის სესხის ფასი. შესაბამისად, მისი აღდგენა არის მატერიალური ზარალის დაფარვის ფორმა და პროცენტი უნდა იყოს აღიარებული, როგორც ზიანის ანაზღაურების ფორმა. ასეთი დასკვნა ნიშნავს, რომ ჯარიმების წესები არ უნდა გავრცელდეს პროცენტებზე: შემცირებული ექვსთვიანი ხანდაზმულობის ვადა და სასამართლოსა და არბიტრაჟის მიერ სახდელის ოდენობის შემცირების დასაშვებობაზე³.

ზოგიერთი ავტორი, რომელიც არ აღიარებს წლიურ პროცენტს ჯარიმად ან ზარალად, მიუხედავად ამისა, თვლის, რომ სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენების პროცენტი უნდა მიეკუთვნებოდეს სამოქალაქო პასუხისმგებლობას და წარმოადგენს ქონებრივი პასუხისმგებლობის ატიპური (სპეციალური) ზომების ცალკეულ კატეგორიას. ასე რომ, პუგინსკი ამტკიცებს, რომ ჯარიმებთან და ზარალთან ერთად, „არსებობს ქონებრივ ზემოქმედების მთელი რიგი საშუალებები, რომლებიც, მათი თანდაყოლილი მახასიათებლების გამო, შეიძლება გამოიყოს, როგორც ატიპური პასუხისმგებლობის ზომების დამოუკიდებელი ჯგუფი. კერძოდ, მხარის ვალდებულება, რომელმაც დაუსაბუთებლად გამოიყენა სხვისი ფული (ზოგჯერ ქონება), მეორე მხარეს გადაუხადოს პროცენტი სარგებლობის მთელი პერიოდის განმავლობაში ... **წლიური პროცენტი** არ შეიძლება მიეწეროს ჯარიმას. ისინი მიზნად ისახავს კრედიტორის ზარალის კომპენსაციას, თუმცა მათ აქვთ აშკარა **მეორე მიზანი – დამნაშავის დასჯა**. წლიური პროცენტის აკრეფისათვის გამოიყენება ხანდაზმულობის საერთო ვადები და არა შემცირებული, რაც შეეხება ჯარიმებსა და ჯარიმებს“⁴.

საინტერესოა პრაქტიკა იმის შესახებ, როცა მეწარმემ ბანკისაგან აღებული კრედიტისაგან, რომელიც ბიზნესში „ჩაღო“ და მისთვის მომგებიანი არ აღმოჩნდა? ნასესხები სახსრების გამოყენებისთვის მან, რა თქმა უნდა, უნდა გადაუხადოს გამსესხებელს, რომელიც ყველაზე ხშირად საბანკო დაწესებულებას წარმოადგენს, გარკვეული თანხა, ჩვეულებრივ გამოხატული წლიური პროცენტით. კრედიტორის ეს ხარჯები წარმოადგენს მის ზარალს, რომელიც გამოწვეულია მოვალის მიერ ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობით. მოვალე ვალდებულია აანაზღაუროს ეს დანაკარგები დავალიანების ოდენობის პროცენტის გადახდის სახით. ამასთან, კრედიტორს არ უნდა დაამტკიცოს შემოსავლის ის ოდენობა, რომელიც მოვალემ მიიღო თავისი სახსრების უკანონო გამოყენებით. კრედიტორის უფლება, მიიღოს ზარალის ანაზღაურება პროცენტის სახით დაუბრუნებელი თანხების ოდენობაზე, ასევე არ არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ

¹ Розенберг М.Г. Контракт международной купли – продажи. Современная практика заключения. Разрешение споров. – М., 1996, с. 88 – 89.

² Розенберг М.Г. Ответственность за неисполнение денежного обязательства: комментарии к Гражданскому кодексу РФ. – М., 1995, с. 12 – 13.

³ Садиков О.Н. Обеспечение исполнения внешнеторгового договора. Учебное пособие. – М., 1979, с. 5 – 6. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-sootnoshenii-bankovskih-protentov-s-ubytkami-i-neustoykoy> .

⁴ Пугинский Б.И. Гражданско – правовые средства в хозяйственной деятельности, с. 140. См. также: Витрянский В.В. Проблемы арбитражно – судебной защиты гражданских прав участников имущественного оборота. Диссертация. – М., 1996, с. 29 – 30. <https://urait.ru/book/izbrannye-trudy-537312>.

გამოიყენა მოვალემ თავისი სახსრები, კერძოდ, რა შემოსავალი მიიღო, გამოიყენა თუ არა ისინი.

გარკვეული თანხის გადახდის ვალდებულების არსებობა **ჯერ კიდევ არ გულისხმობს პროცენტის გადახდის ვალდებულებას – ეს მოითხოვს დამოუკიდებელ საფუძველს**. პროცენტის გადახდის ვალდებულების წყარო, ანუ აუცილებელი საფუძველი, შეიძლება იყოს **ხელშეკრულება ან კანონი**. ამავდროულად, რუს ცივილისტებს ეჭვი არ ეპარებოდათ, რომ ინტერესთა ნაკადი კანონით შეიძლება განისაზღვროს არა მხოლოდ კანონით დადგენილ ვალდებულებებში, ან უკანონო ქმედებებიდან გამომდინარე, ან ვალდებულების შეუსრულებლობის (დაგვიანების) შედეგად, არამედ ასევე სახელშეკრულებო ვალდებულებებში. კომენტირებული ნორმების ამოცანას წარმოადგენდა მოვალის ვალდებულების დადგენა ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ძირითადი ვალდებულების გარდა პროცენტის გადახდის შესახებ, ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს სამართლიანი ან მიზანშეწონილი ჩანს.

ასევე უდავოა, „მხარეებს სრული თავისუფლება ენიჭებათ ურთიერთშეთანხმებით, დაადგინონ მონეტარული ზრდის ოდენობა. სახსრები (პროცენტის ოდენობა) უნდა მიეწოდოს ზოგადად ყველა ხელშემკრეულ მხარეს, განურჩევლად იმისა, თუ რომელ ხელშეკრულებაში შედის პროცენტის შეთანხმება. თანაბრად ცხადი იყო, რომ სამართლებრივი ინტერესის წესი ვრცელდება ყველა სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო ვალდებულებაზე“¹.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარეობს, რომ ნასესხები ან სხვა ფულადი ვალდებულებებისთვის სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის გადახდა განიხილება, როგორც კანონის ან შეთანხმების საფუძველზე დაფუძნებული **დამატებითი ვალდებულება**, რომლის საჭიროებაც ნაკარნახევია. ფულის მახასიათებლები, რომლებიც მოქმედებენ, როგორც ვალდებულებების საგანი, ზრდის ქონების ბრუნვას. საინტერესოა, რომ დაკანონებული პროცენტის ოდენობა გამართლებული უნდა იყოს იმ ქართული ფულის ბაზრის პირობებით, ამ ფორმით, ლეგალიზებული პროცენტი, რა თქმა უნდა, წარმოდგენილია, როგორც სახსრების გამოყენების გადახდა.

წლიური პროცენტის შესახებ დებულებები გვხვდება **თანამედროვე საერთაშორისო კერძო სამართლის გაერთიანების აქტებშიც**. მაგალითად, საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების პრინციპებში² არსებობს მუხ. 7.4.9 „წლიური პროცენტი გადაუხდელობის შემთხვევაში“, რომელიც ადგენს შემდეგ წესებს. თუ მხარე ვერ გადაიხდის თანხას, როდესაც ის ვადაგადაცილებულია, დაზარალებულ მხარეს უფლება აქვს ამ თანხაზე წლიური პროცენტი გადახდის დღიდან გადახდის მომენტამდე, მიუხედავად იმისა, მხარე თავისუფლდება თუ არა გადაუხდელობისთვის. წლიური საპროცენტო ოდენობა არის საშუალო საბანკო განაკვეთი პირველი კლასის მსესხებლებისთვის **მოკლევადიანი სესხის** გაცემისთვის, რომელიც ჭარბობს გადახდის ადგილზე გადახდის ვალუტასთან მიმართებაში, ან, თუ ასეთი განაკვეთი ამ ადგილას არ არის ხელმისაწვდომი, იგივე კურსი გადახდის ვალუტის სახელმწიფოში. რომელიმე ამ ადგილას ასეთი განაკვეთის არარსებობის შემთხვევაში, წლიური საპროცენტო განაკვეთის სახით გამოიყენება გადახდის ვალუტის სახელმწიფოს კანონით დადგენილი შესაბამისი განაკვეთი. დაზარალებულს კომპენსაციის უფლება აქვს დამატებითი ზიანი, თუ გადაუხდელობამ მას მეტი ზიანი მიაყენა. ამ მუხლის კომენტარში ხაზგასმულია, რომ თანხის გადახდის დაგვიანებით გამოწვეული ზიანი ექვემდებარება სპეციალურ რეჟიმს და გამოითვლება, როგორც ფიქსირებული თანხა, **რომელიც შეესაბამება გადახდის თარიღსა და გადახდის მომენტს შორის დარიცხულ წლიურ პროცენტს**. რეალურად შედგა. პროცენტი გადასახდელია ნებისმიერ შემთხვევაში, როდესაც **დეფოლტი** გამოწვეულია დამრღვევი მხარის მიერ და ერიცხება მისი გადახდის მომენტიდან. ზიანი გამოითვლება ფიქსირებული ოდენობით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დაზარალებულ მხარეს არ სჭირდება დაამტკიცოს, რომ მას შეეძლო თანხის ინვესტიცია უფრო მაღალი პროცენტით, ან ვალდებული მხარის დასამტკიცებლად, რომ დაზარალებულ მხარეს შეეძლო მიეღო ფული სა-

¹ Гражданское Уложение. Проект Высочайше учрежденной Редакционной комиссии по составлению Гражданского Уложения. Том второй // Под ред. И.М. Тютрюмова. – С.-Петербург, 1910, с. 229.

² Принципы международных коммерческих договоров // Пер. с англ. А.С. Комарова. – М., 1996. <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Russian-bl.pdf>.

მუალო განაკვეთზე დაბალი განაკვეთით. მხარეებს უფლება აქვთ წინასწარ შეთანხმდნენ განსხვავებულ საპროცენტო განაკვეთზე, რაც არ ცვლის მათი განაცხადის პროცედურას. რაც შეეხება საპროცენტო განაკვეთებს, მუხ. პრინციპების 7.4.9 აფიქსირებს საშუალო საბანკო განაკვეთს ძირითადი მსესხებლებისთვის მოკლევადიანი სესხების გაცემისთვის, რადგან UNIDROIT მიიჩნევს, რომ ეს მიდგომა საუკეთესოდ შესაბამება საერთაშორისო ვაჭრობის საჭიროებებს და ყველაზე შესაფერისი მიყენებული ზიანის ადეკვატური კომპენსაციის უზრუნველსაყოფად. ეს არის ის განაკვეთი, რომლითაც დაზარალებული მხარე ნორმალურ პირობებში ისესხებს ფულს, რომელიც არ მიუღია ვალდებული მხარისგან. ეს რეგულარული განაკვეთი არის ძირითადი მსესხებლების მოკლევადიანი სესხების საშუალო საბანკო განაკვეთი, რომელიც ჭარბობს გადახდის ადგილზე გადახდის ვალუტასთან მიმართებაში. მიუხედავად იმისა, რომ UNIDROIT-ის კომენტარში გამოყენებულია ტერმინი „ზარალი“ წლიური პროცენტის დასახსიათებლად, პროცენტის ბუნება ნათლად არის განსაზღვრული, როგორც გადახდა სახსრების გამოყენებისთვის, რაც დასტურდება იმ დებულებით, რომ პროცენტი გადასახდელია მაშინაც კი, თუ გადახდის დაგვიანება იყო შედეგი. ძალა – ძირითადი, როგორც კომპენსაცია მოვალის გადაუხდელობის შედეგად **გამდიდრების-თვის**, ვინაიდან მოვალე იღებს იმ ოდენობის ზრდას, რომლის გადახდაც შეუძლებელია კრედიტორისთვის¹.

სხვისი სახსრების გამოყენების წლიური პროცენტის ხასიათთან დაკავშირებით პოზიციის დაფიქსირებამდე, გვსურს აღვნიშნოთ, პროცენტის ხასიათის გამოკვლევისას აუცილებელია, პირველ რიგში, ვიმოქმედოთ **არა ჰიპოთეტური პროცენტიდან, არამედ წლიური პროცენტებიდან**, რომლებსაც აქვთ ის ფორმა, რაც გამომდინარეობს მოქმედი სამოქალაქო სამართლის ნორმებიდან. ასევე შეუძლებელია საკანონმდებლო ტექნიკის საყოველთაოდ მიღებული მიდგომებიდან აბსტრაქცია კანონმდებლის ქმედებების გონივრულობაზე დაყრდნობით. ამ მიზეზით, მაგალითად, არ შეიძლება აპრიორულად მივიღოთ ავტორების პოზიცია, რომლებიც ინტერესს მიაწერენ **ზარალის ტიპს**². ზარალთან (ასევე ჯარიმასთან დაკავშირებით) დარიცხული პროცენტის ხასიათის განსაზღვრა და პროცენტით არგათვალისწინებული ზარალის ანაზღაურების წესის დაწესება. კანონმდებელი, გონივრული მოქმედებით, ვერანაირად ვერ წამოიწია იმ ფაქტიდან, რომ პროცენტი ზარალია. ეს ასევე ეხება სამოქალაქო კოდექსის სხვა მრავალრიცხოვან ნორმებსაც, სადაც დანაკარგის, პროცენტის, ჯარიმის ცნებები გამოიყენება როგორც ცალკეული, დამოუკიდებელი კატეგორიები (იხ. მუხლები 403, 404, 625, და სხვა).

რაც შეეხება სხვა თვალსაზრისს წლიური პროცენტის ხასიათის შესახებ, რომლის მიხედვითაც პროცენტი აღიარებულია, როგორც გადახდა სახსრების გამოყენებისთვის, პირგასამტეხლო ვალდებულების დარღვევისთვის ან პასუხისმგებლობის ატიპური (განსაკუთრებული) ღონისძიება, ყველა მათგანი, ჩვენი აზრით, ამა თუ იმ ხარისხით აისახება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში. ფაქტია, რომ სამოქალაქო კოდექსის სხვადასხვა მუხლში, სადაც საუბარია პროცენტის წლიურ გადახდაზე, იგულისხმება მოვალეზე შემოქმედების სხვადასხვა ხასიათის ღონისძიებები.

წლიური პროცენტის ბუნების ანალიზი არ შეიძლება ცალკე განხორციელდეს, ის უნდა მოიცავდეს პროცენტის გადახდის წესებს.

ამასთან, ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის დარიცხული პროცენტი არ შეიძლება აღიარებულ იქნეს ჯარიმად, როგორც სამართლებრივი, ასევე ფორმალური მიზეზების გამო და არსებითად. ამ სამართლებრივი კატეგორიების დიფერენცირებულ რეგულაციებში იურიდიული – ფორმალური გარემოებები, რომლებიც არ იძლევა ჯარიმად წლიური პროცენტის კვალიფიკაციას.

თუ ვსაუბრობთ პრობლემის არსზე, მაშინ გარეგანი მსგავსებით (განსაკუთრებით გაანგარი-

¹ Принципы международных коммерческих договоров, с. 239 – 241, <https://docs.cntd.ru/document/901784163>.

² ხომ არ გავმიჯნოთ კანონის მიერ ზარალის ტიპი, იქნება ეს მნიშვნელოვანი თუკი უმნიშვნელო, მაგრამ ზარალი, რომელიც განიცადა კრედიტორმა (ვერ მიიღო მოგება, რომელიც უნდა მიეღო, მაგ; მისაღები თანხა მოვალისაგან „საქმეში უნდა ჩაედო“).

შების სახით) ჯარიმით (განსაკუთრებით ჯარიმებით), სხვა ადამიანების ფულის გამოყენების წლიური პროცენტი, ჯარიმისგან განსხვავებით, არ შეიძლება იყოს აღიარებული ვალდებულებების შესრულების უზრუნველსაყოფად. გარდა ამისა, წლიური პროცენტის ჯარიმად აღიარება მოითხოვს მოვალის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების ყველა საფუძვლის **გამოყენებას: ფორსმაჟორული გარემოება, შესაბამის შემთხვევებში, დანაშაულის არარსებობა და ა.შ., რაც ძირითადად ეწინააღმდეგება ზოგადად მიღებულ იდეებს. ფულადი ვალდებულებებისა და წლიური პროცენტების შესახებ.**

ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობის (შეფერხების) წლიური პროცენტი სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელი ფორმაა ზარალის ანაზღაურებასთან და ჯარიმის გადახდასთან ერთად. უფრო მეტიც, წლიური პროცენტის მახასიათებლები, რომლებიც განასხვავებს მათ, როგორც სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელ ფორმას, უნდა ვეძებოთ არა იმდენად მათი გამოთვლის, მტკიცებულებისა და გამოყენების სპეციფიკაში, როგორც ეს არის ზარალისა და ჯარიმების შემთხვევაში, არამედ კონკრეტულ საგანში თავად ფულადი ვალდებულების არსში.

ფული არის სამოქალაქო უფლებების განსაკუთრებული ობიექტი, ის შესაცვლელია, რადგან ის ყოველთვის იმყოფება ქონებრივ ბრუნვაში, ქონებრივ ბრუნვაში გამოყენებისას არ კარგავს თავის თვისებებს, არამედ, პირიქით, ზრდის ტენდენციას. მაშასადამე, ფულადი ვალდებულებები გამოირიცხავს შესრულების შეუძლებლობას, ხოლო მოვალის მიერ საჭირო თანხების ნაკლებობა არავითარ შემთხვევაში, თუნდაც ისეთი გარემოებების არსებობის შემთხვევაში, რომლებიც შეიძლება კვალიფიცირებული იყოს ფორსმაჟორად (ფორსმაჟორად), არ შეიძლება გახდეს მოვალის გათავისუფლების საფუძველი. პასუხისმგებლობა ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის. ვალდებულებები.

ვინაიდან ფულადი ვალდებულების შეწყვეტის საფუძველი, როგორც წესი, არის მისი სათანადო შესრულება და მოვალე არ შეიძლება გათავისუფლდეს პასუხისმგებლობისგან მის შეუსრულებლობაზე, მათ შორის ფორსმაჟორულ გარემოებებში, წლიური პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის განსაკუთრებული ფორმა. ფულადი ვალდებულებებისთვის გამოყენებული უნდა იყოს ამ ფაქტორების გათვალისწინებით. ეს არის სამოქალაქო პასუხისმგებლობის ამ ფორმის სპეციფიკა, რომელიც გამოიხატება იმით, რომ ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის პროცენტის დარიცხვისას.

თუმცა, არსებობს სხვა ზოგადი დებულებები, რომლებიც არეგულირებს პასუხისმგებლობას სამოქალაქო ვალდებულებით, მათ შორის: მოვალის პასუხისმგებლობის შესახებ მისი თანამშრომლების მიმართ; მესამე პირების ქმედებებზე მოვალის პასუხისმგებლობის შესახებ; კრედიტორის ბრალის შესახებ; მოვალის დაგვიანების შესახებ; კრედიტორის დაგვიანების შესახებ (სამოქალაქო კოდექსის 400-404-ე მუხლი), – ასევე ექვემდებარება ყოველწლიურ პროცენტს ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის (შეასრულების შეფერხებისთვის) საერთო საფუძვლით.

ამავდროულად, შესაძლებელია სიტუაციები, როდესაც ეს არის წლიური პროცენტი, რომელიც ექვემდებარება მოვალისგან ამოღებას, როგორც სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელი ფორმა. ეს ეხება იმ შემთხვევებს, როდესაც, მიუხედავად სახელშეკრულებო ვალდებულების ტიპისა, მოვალეს აქვს ვადაგადაცილებული ვალდებულება გადაიხადოს ფული გადაცემული (მიწოდებული) საქონელზე, შესრულებულ სამუშაოზე, გაწეულ მომსახურებაზე, ანუ პასუხისმგებელია შეუსრულებლობის ან დაგვიანებისთვის. ფულადი ვალდებულების შესრულებაში.

ნათქვამის ილუსტრაცია შეიძლება იყოს ნორმები გამყიდველისა და მყიდველის ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შესახებ, რომლის შეუსრულებლობა იწვევს წლიური პროცენტის გამოყენებას.

სამოქალაქო კოდექსის 477-ე მუხლით ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულება შეიძლება ითვალისწინებდეს გამყიდველის ვალდებულებას, გადაიხადოს პროცენტი წინასწარი თანხის მყიდველისგან ამ თანხის მიღების დღიდან. ვინაიდან მითითებული პროცენტი არის კომერციული სესხის

გადახდა წინასწარი გადახდის სახით, (კომერციული კრედიტი). ამ პირობებში გამყიდველისგან პროცენტი ირიცხება სხვისი ფულით სარგებლობისთვის და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებაში შესაბამისი პირობა არსებობს.

იმ შემთხვევაში, თუ გამყიდველი არ ასრულებს წინასწარ გადახდილი საქონლის გადაცემის ვალდებულებას, წინასწარ გადახდის თანხა და პროცენტი გადასახდელია კანონით დადგენილი წესითა და ოდენობით. გამყიდველის მიმართ ასეთი პასუხისმგებლობის გამოყენებისას მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული, რომ სანამ მყიდველი არ აცხადებს უარს გადახდილი საქონლის მიღებაზე და არ მოითხოვს წინასწარ გადახდის დაბრუნებას, გამყიდველი მოვალეა გადაცემასთან დაკავშირებული ვალდებულებით. საქონლის, და არა ფულადი ვალდებულების ქვეშ და დაკისრებული მისი პასუხისმგებლობა არის კანონიერი ჯარიმა დაკისრებული საქონლის გადაცემის დაგვიანებისთვის. თუ მყიდველი უარს იტყვის საქონლის მიღებაზე მისი გადაცემის დაგვიანების გამო და გამყიდველს მოსთხოვს წინასწარ გადახდის ოდენობის დაბრუნებას, ასეთი მოთხოვნის მომენტიდან გამყიდველი ვალდებულია დაუბრუნოს წინასწარი გადახდის თანხა მყიდველი. მისი შესრულების დაგვიანების შემთხვევაში გამყიდველი პასუხს აგებს ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობაზე და, შესაბამისად, იხდის პროცენტს. სამოქალაქო კოდექსის 480-ე მუხლის საფუძველზე, როდესაც ხელშეკრულებით უნდა განხორციელდეს საქონლის გადაცემა, სანამ მყიდველი დააბრუნებს მის მიერ აღრე გადახდილ თანხას. ამ შემთხვევაში გამყიდველი ვალდებულია პროცენტის გადახდაზე, როგორც დამოუკიდებელი პასუხისმგებლობა ფინანსური ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის, ანუ, როგორც ეს დადგენილია სამოქალაქო კანონმდებლობით. მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება განისაზღვროს წინასწარ გადახდის თანხების დაბრუნების სხვა ვადა იმ შემთხვევაში, თუ მყიდველი უარს იტყვის საქონლის მიღებაზე, რომლის მიწოდებაც ვადაგადაცილებულია, ასევე ამ თანხის პროცენტის გადახდის სხვა წესები. პასუხისმგებლობა საქონლის მიწოდების დაგვიანებაზე მყიდველის მიერ მის მიღებაზე უარის თქმის შემდეგ არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას, რადგან ხელშეკრულება ჩაითვლება შეწყვეტილად, ხოლო ყიდვა-გაყიდვის ვალდებულება შეწყვეტილია იმ შემთხვევებში, როდესაც ნასყიდობის ხელშეკრულება ითვალისწინებს საქონლის გადახდას მყიდველისთვის გადაცემიდან გარკვეული დროის შემდეგ ან საქონლის განვადებით გადახდას და მყიდველი არ ასრულებს გადაცემული საქონლის გადახდის ვალდებულებას დადგენილ ვადაში. სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ვალდებული პირი ვალდებული იქნება გადაიხადოს პროცენტი იმ თანხაზე, რომლის გადახდაც ვადაგადაცილებულია, იმ დღიდან, როდესაც ხელშეკრულებით საქონელი უნდა ყოფილიყო გადაცემული, იმ დღემდე, სანამ მყიდველი გადაიხდის საქონელის ფასს, თუ კანონით ან ნასყიდობის ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. ამ შემთხვევაში, მყიდველი ეკისრება განსაკუთრებულ პასუხისმგებლობას (საქონლიას მიღების ვადის გადაცილებისას) ანუ საუბარია კომერციული კრედიტით სარგებლობის საკომისიოს სახით ყოველწლიურად პროცენტის ამოღებაზე. პროცენტის სახით სხვა ადამიანების სახსრებით სარგებლობისთვის.

წლიური პროცენტის ბუნების განსაზღვრის შემოთავაზებულ მიდგომას ლოგიკურად მივყავართ უამრავ ზოგად დასკვნამდე, რომლებსაც დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვთ.

პირველ რიგში, ყველა შემთხვევაში, როდესაც სამოქალაქო კოდექსი, გარკვეული სახის სახელშეკრულებო ვალდებულებებთან დაკავშირებით, ადგენს პასუხისმგებლობას ვალდებულების დარღვევისთვის, რომელიც არ არის ფულადი, საქმე გვაქვს იურიდიულ სახდელთან, მიუხედავად იმისა, რომ კოდექსი, რომელიც განსაზღვრავს ასეთ პასუხისმგებლობას მის ზომასთან და პროცედურებთან დაკავშირებით. მეორეც, სამოქალაქო კოდექსის ნორმები, რომლებიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობის ან დაგვიანების გამო, გამოიყენება სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი ნორმები.

გარემოება, წლიური პროცენტის განმსაზღვრელი ნორმების არარსებობის პირობებში, კანონმდებელი საერთოდ არ გულისხმობდა ფულადი ვალდებულების (პროცენტის სახით) დამოუკიდებელი პასუხისმგებლობის არსებობას. წლიური, რომელიც ასეთ შემთხვევებში გამოყენებული იქნება პროცენტთან ერთად, ასევე ჯარიმაა. გარდა ამისა, ეს მიდგომა ასევე შეესაბამება

პასუხისმგებლობის ორი დამოუკიდებელი ღონისძიების გამოყენების დაუშვებლობის პრინციპს ერთი და იგივე ვალდებულების დარღვევისთვის.

იმ სიტუაციაში, როდესაც კრედიტორი მოითხოვს არა მხოლოდ წლიური პროცენტის გადახდას ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არასათანადო შესრულებისთვის, არამედ ზარალის ანაზღაურებას, ამ პრინციპის მოქმედება ვლინდება მოვალისგან დარიცხული პროცენტის კომპენსირებულ ხასიათში ანაზღაურებადი დანაკარგების მიმართ.

ყველა შემთხვევაში, როდესაც საქმე ეხება კომერციულ სესხს (სამოქალაქო კოდექსის 623-ე მუხლი), მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს პროცენტი ცენტრალური ბანკის რეფინანსირების განაკვეთის ოდენობით სხვისი ფულის გამოყენების მთელი პერიოდის განმავლობაში. შესაბამისი თანხების ფაქტობრივი გადახდა კომერციული სესხის გადახდის სახით. ამის მიუხედავად, ფულადი ვალდებულების შესრულების შეფერხების მომენტიდან.

აქვე, ერთ საკითხზეც გავამახვილებთ ყურადღებას, არაუფლებამოსილი პირის მიერ უფლებამოსილი პირის ნაცვლად ვალდებულების შესრულებაზე. სამოქალაქო კოდექსის 371-ე, 372-ე, 373-ე მუხლები ითვალისწინებენ ვალდებულების შესრულებას არაუფლებამოსილი პირების მექანიზმით (პირების) მიერ, კერძოდ: „თუ კანონიდან, ხელშეკრულებიდან ან ვალდებულების ბუნებიდან არ გამომდინარეობს, რომ მოვალემ პირადად უნდა შეასრულოს ვალდებულება, მაშინ ეს ვალდებულება შეიძლება შეასრულოს მესამე პირმაც. კრედიტორს შეუძლია არ მიიღოს მესამე პირისაგან შემოთავაზებული შესრულება, თუ მოვალე ამის წინააღმდეგია“¹; „თუ კრედიტორი მიმართავს იძულებით აღსრულებას მოვალის კუთვნილ ნივთზე, მაშინ ყოველი პირი, რომელსაც ექმნება საფრთხე, რომ იძულებითი აღსრულებით შეიძლება დაკარგოს უფლება ამ ნივთზე, უფლებამოსილია დააკმაყოფილოს კრედიტორი...“²; მოვალე ვალდებულია შეუსრულოს ვალდებულება კრედიტორს ან იმ პირს, რომელიც კანონით ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით უფლებამოსილია მიიღოს შესრულება. თუ ვალდებულების შესრულება მიიღო იმ პირმა, რომელიც არ იყო უფლებამოსილი, ვალდებულება ჩაითვლება შესრულებულად მაშინ, როცა კრედიტორმა მისცა ამის თანხმობა ან ამ შესრულებისგან მიიღო სარგებელი³. გამოდის, რომ, როგორც ნორმის განმარტებიდან იკვეთება, არა მარტო კრედიტორია უფლებამოსილი მოითხოვოს ვალდებულების შესრულება მოვალისაგან (კონკრეტულ შემთხვევაში პროცენტის მიღებაზე), არამედ პირიქითაც, კონკრეტულ შემთხვევაში, თუკი, ვთქვათ, მოიჯარის, დამქირავებლის ფინანსური სტაბილურობა ირღვევა იმის გამო, რომ საიპოთეკო სესხის გადაუხდელობის გამო, შეიძლება საფრთხე შეექმნას მოიჯარის (დამქირავებლის) შენობიდან გამოსახლებას, დაფაროს მისი კრედიტორის ბანკის წინაშე ნაკისრი ვალდებულება ძირითადი თანხის, პროცენტის ფარგლებშიც და ამით თავის თავზე გადმოიტანოს თავდაპირველი კრედიტორის ყველა უფლება. კონკრეტულ შემთხვევაში კი, არაუფლებამოსილი პირისაგან ვალდებული პირის სანაცვლოდ ვალდებულების შესრულებაზე კრედიტორის თანხმობას ითხოვს კანონი (მ. 373). ეს იმ კონკრეტულ შემთხვევაში თუკი კრედიტორისათვის მესამე პირის ვალაუვალობის შესახებ ცნობილია. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატამ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა არაუფლებამოსილი პირის მიმართ ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებით. სამოქალაქო საქმე შეეხება ნ. ა.-ს სარჩელს, რომლითაც მოსარჩელემ მიმართა თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოპასუხეების: ლ. მ.-ისა და მ. ნ.-ის მიმართ და მოითხოვა, ნოტარიუს ლ. ბ.-ის მიერ გაცემული სააღსრულებო ფურცლის გაუქმება. სარჩელის ფაქტობრივ გარემოებად მითითებულია, რომ 30.04.2012წ.-ს ნ. ა.-ესა და ლ. მ.-ეს შორის მ. ნ.-ის შუამავლობით გაფორმდა სანოტარო აქტი „სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულება“, რომლის საფუძველზე ლ. მ.-ემ, როგორც „იპოთეკარმა“ ნ. ა.-ეს, როგორც „მესაკუთრეს“ სესხად გადასცა 5500 აშშ დოლარი, ორი თვის ვადით, 4% სარგებლის გადახდის პირობით. სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად იპოთეკით დაიტვირთა ნ. ა.-ის სახელზე რეგისტრირებული უძრავი ქონება. მხარეები შეთანხმდნენ, რომ საპ-

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ. 371.
² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ. 372.
³ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ. 373.

როცენტო სარგებელს მოსარჩელე გადაიხდიდა შუამავალ – მ. ნ.-თან. 26.02.2014წ.-ს ლ. მ.-ის მოთხოვნით ნოტარიუსმა გასცა სააღსრულებო ფურცელი, რომელიშიც აღსასრულებელი ვალდებულების მოცულობა განისაზღვრა შემდეგნაირად: სესხის ძირითადი თანხა 5500 აშშ დოლარი და პირგასამტეხლო 2013 წლის 01 აგვისტოდან 1800 აშშ დოლარი. მოსარჩელის განმარტებით, მას შუამავალ მ. ნ.-ის მეშვეობით, გადახდილი აქვს, როგორც სარგებელი, ისე, ძირითადი თანხა. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2014 წლის 25 ივნისის გადაწყვეტილებით ნ. ა.-ის სარჩელი არ დაკმაყოფილდა, რაც მოსარჩელემ გაასაჩივრა სააპელაციო წესით. სააპელაციო სასამართლო დაეყრდნო იმ გარემოებას, რომ სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულება დაიდო შუამავლის მეშვეობით, ამასთან, 11 თვის განმავლობაში სესხის პროცენტს იღებდა და გამსესხებელს გადასცემდა შუამავალი. შესაბამისად, სააპელაციო პალატამ მიიჩნია, რომ მსესხებლისათვის სავარაუდო იყო, რომ შუამავალთან ვალდებულების შესრულებით, ვალდებულებას ასრულებდა კრედიტორთან. ამდენად, შუამავლის მიერ შესრულების მიტებით, შედეგები წარმოიშვა კრედიტორისათვის. მითითებულ გადაწყვეტილებაზე წარმოდგენილი ლ. მ.-ის საკასაციო საჩივრის განხილვის შედეგად საკასაციო პალატამ გააუქმა თბილისის სააპელაციო სასამართლოს გასაჩივრებული გადაწყვეტილება და ნ.ა.-ს უარი ეთქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე. უზენაესმა სასამართლომ, იხელმძღვანელა რა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 373-ე მუხლით განმარტა, რომ განსახილველი ნორმა ითვალისწინებს უფლებამოსილი პირის მიმართ ვალდებულების შესრულებას, თუმცა, ნორმის სწორი განმარტების მიზნებისათვის პირველ რიგში, იგი, განხილული უნდა იქნეს მხარეთა შორის არსებული ურთიერთობის მომწესრიგებელ სპეციალურ ნორმებთან ერთობლიობაში. ამგვარი მიდგომა განპირობებულია სამოქალაქო პროცესში მტკიცებულებათა დასაშვებობის ინსტიტუტის თავისებურებით, რომლის ამოსავალი დებულება იმაში მდგომარეობს, რომ მტკიცებულებათა დაშვების ან ამორიცხვის საკითხი უნდა გადაწყდეს იმ ნებართვების თუ აკრძალვების მიხედვით, რაც გათვალისწინებულია მატერიალური ნორმით. იმის გათვალისწინებით, რომ სამოქალაქო კოდექსის 373-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ვალდებულების შესრულების წესი სადავო ურთიერთობის მიხედვით ეხება სასესხო ვალდებულების შესრულებას, მისი ნამდვილობა უნდა დადგინდეს სასესხო ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი წესების დაცვით. შესაბამისად, კონკრეტულ შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, რომ „სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულება“ გაფორმდა შუამავლის მეშვეობით, მოვალეს/მსესხებელს ნაკისრი ვალდებულება მაინც კრედიტორის/გამსესხებლის წინაშე უნდა შეესრულებინა, რადგან რაიმე მითითებას შუამავლისათვის ძირითადი თანხის გადაცემის თაობაზე ხელშეკრულება არ შეიცავდა, რასაც არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა შესრულების მიღების ადრესატის განსასაზღვრად. საკასაციო პალატის მიერ შუამავლისათვის თანხის გადახდაზე მოსარჩელის მითითება, კრედიტორის მიმართ ვალდებულების შესრულებად არ იქნა მიჩნეული და განიმარტა, რომ სამოქალაქო კოდექსის 427-ე მუხლის თანახმად, ვალდებულებითი ურთიერთობა წყდება კრედიტორის სასარგებლოდ ვალდებულების შესრულებით. ყოველი კონკრეტული ქმედება ვალდებულებითი ურთიერთობის შემწყვეტ შესრულებად რომ ჩაითვალოს, აუცილებელია, მოვალემ კრედიტორის წინაშე ვალდებულება ზუსტად ისე შეასრულოს, როგორც ამაზე მხარეები შეთანხმდნენ და როგორი გონივრული მოლოდინიც ჰქონდა კრედიტორს, სახელდობრ, ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას (სამოქალაქო კოდექსის 361-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). კანონის აღნიშნული დანაწესი საერთოა, როგორც ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილისათვის ისე, სახელშეკრულებო სამართლისათვის და ეხება სესხის ხელშეკრულების ყველა კომპონენტს, ყველა იმ მოვალეობებს, რომელიც წარმოიშობა სესხის ხელშეკრულების საფუძველზე. მოცემულ გადაწყვეტილებაში, საკასაციო პალატამ ყურადღება გაამახვილა ვალდებულების სუბიექტებსა და ვალდებულების შესრულების სუბიექტებზე და განმარტა, რომ ვალდებულების სუბიექტები ყოველთვის არიან კრედიტორი და მოვალე, ვალდებულება კი მოვალის ნაცვლად შეიძლება შეასრულოს სხვა პირმა და შესრულება მიიღოს არა კრედიტორმა, არამედ სხვამ. როგორც წესი, მოვალე თვითონ ასრულებს ვალდებულებას, მაგრამ კრედიტორს შეიძლება შესრულება შესთავაზოს სხვა, მესამე პირმაც, რომელიც არ

არის მოცემული ვალდებულებითი ურთიერთობის მონაწილე. ზოგჯერ კრედიტორისათვის სულერთია, თუ ვინ შეუსრულებს მას ვალდებულებას – მოვალე თუ მესამე პირი. მისთვის მთავარია, მიიღოს შესაბამისი 3 დაკმაყოფილება (მაგალითად, დაუბრუნდეს ვალი). საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია არა მხოლოდ ის, თუ ვინ ასრულებს ვალდებულებას, არამედ ისიც, თუ ვის მიმართ ხდება შესრულება. ზოგადი წესის მიხედვით, სამოქალაქო კოდექსის 373-ე მუხლის თანახმად, მოვალე ვალდებულია შეუსრულოს ვალდებულება კრედიტორს ან იმ პირს, რომელიც კანონით ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით უფლებამოსილია მიიღოს შესრულება. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ სამოქალაქო კოდექსის 373-ე მუხლი განსაზღვრავს იმ პირთა წრეს, ვის მიმართაც მოვალემ უნდა შეასრულოს ვალდებულება. ასეთად, პირველ რიგში, ითვლება უშუალოდ კრედიტორი. ამასთან, ეს უკანასკნელი არ არის ერთადერთი პირი, რომლის მიმართაც შეიძლება შესრულდეს ვალდებულება. ეს შეიძლება იყოს კრედიტორის კანონისმიერი ან სახელმეკრულებო წარმომადგენელი. შესრულებაზე უფლებამოსილი პირი სასამართლო გადაწყვეტილებითაც შეიძლება განისაზღვროს. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ მეტად მნიშვნელოვან სამართლებრივ შედეგებს წარმოშობს ვალდებულების შესრულება არაუფლებამოსილი პირის მიმართ. თუ ეს არ ხდება კრედიტორის თანხმობით, მოვალის მიერ ვალდებულება შესრულებულად არ ჩაითვლება. მოვალეს ვალდებულების დარღვევის გამო, დაეკისრება კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობა. თავის მხრივ, მოვალეს უფლება აქვს არაუფლებამოსილი პირის მიმართ განხორციელებული შესრულებისას, მოითხოვოს მისგან შესრულების უკან დაბრუნება არა რეგრესული მოთხოვნის, არამედ უსაფუძვლო გამდიდრების (სამოქალაქო კოდექსის 976-ე მუხლი) საფუძველზე¹.

დასკვნა

პროცენტი შეგვიძლია განსაზღვროთ, როგორც ფულადი შემოსავალს, რომელსაც მოვალე იღებს კრედიტორის ფულის დაუსაბუთებელი დაზოგვის ან გამოყენების შედეგად. რაც შეეხება წლიურ პროცენტს, რომ პროცენტის შეგროვება უნდა განხორციელდეს მოვალის ბრალის მიუხედავად, სხვისი ქონების დაუსაბუთებელი შეძენის ან დაზოგვის ფაქტის გამო. ასეთი პროცენტის ანაზღაურების მოთხოვნის საფუძველია მოვალის ქმედებების უკანონობა, რომელიც გამოიხატება მის მიერ დაზოგილი თანხიდან შემოსავლის დაუსაბუთებლად მიღებაში.

როდესაც საქმე ეხება ვალდებულების შეუსრულებობას და მასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს მოვალის მხრიდან, რასაც თან მოსდევს ფულადი ვალდებულების პროცენტი, როგორც პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი ფორმა, აქ საქმე არ არის მხოლოდ შესაბამისი ნორმების აქტუალობა გადაუხდელობების კრიზისის პირობებში, როდესაც, ერთი მხრივ, მიწოდებული საქონელი, შესრულებული სამუშაო ან გაწეული მომსახურება ყველგან არ არის გადახდილი, ხოლო მეორე მხრივ, არაკეთილსინდისიერი გამყიდველები, კონტრაქტორები და სხვა კონტრაქტორები, რომლებმაც მიიღეს მყიდველების ფული წინასწარ გადახდის სახით და მომხმარებლები, იყენებენ მათ საკუთარი ინტერესებისთვის, არ ასრულებენ ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებებს. ყოველივე ამის შემდეგ, მსგავსი ფენომენების წინააღმდეგ ბრძოლის სამართლებრივი საშუალებების შემუშავება და განხორციელება არის მოქმედი კანონმდებლობის ამოცანა, მაგრამ არა სამოქალაქო კოდექსი, რომელიც შექმნილია სტაბილური გრძელვადიანი გამოყენებისთვის.

სადღეისოდ არსებული მდგომარეობით „მინიმალური ზიანის“ გარანტირებულად ანაზღაურებას სამოქალაქო კოდექსი აღარ ითვალისწინებს და მას მხარეთა შეთანხმებაზე დამოკიდებულს ხდის. შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში კრედიტორს ისღა დარჩენია, რომ მიუღებელი შემოსავლის სახით საანაბრე პროცენტი მოითხოვოს (411). სასამართლო პრაქტიკით დამკვიდრებული „საანაბრე ფიქციის თანახმად, ფული იმდებამდე ბრუნვანარიათი ობიექტია, რომ

¹ სუსგ, (საქმე №ას-570-541-2015). <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/n84-mnishvnelovani-ganmarteba.pdf> .

მიაი არამართობიერი დაყოვნება, თავისთავად წარმოშობს ხელიდან გაშვებული ჰიპოთეზური სანაბრე სარგებლის, როგორც მიუღებელი შემოსავლის, მოთხოვნის უფლებას (411). ამასთანავე, მითითებულ ზოანს მტკიცება არ სჭირდება, თუმცა მტკიცება სჭირდება საანაბრე პროცენტის ოდენობას. თუ გავაკეთებთ მოკლე შედარებით ანალიზს საგადასახადო კანონმდებლობასთან, დავინახავთ, რომ სახელმწიფოს წინაშე მოვალე ვალდებულება მის ანაგარიშზე არსებული ნებისმიერი თანხიდან გადაიხადოს სახელმწიფო ვალდებულება, მისი ქონების დაყადაღებით და ამონაგები თანხის ბიუჯეტში გადარიცხვით (თუმცა, როგორც აღნიშნულია ქვემოთ, ეს კანონის „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ 45-ე მუხლით მოწყვლად პირებს არ უნდა შეეხოს).

ზოგიერთ შემთხვევაში, საარბიტრაჟო სასამართლოების მიერ სხვისი ფულის გამოყენების ინტერესი განიხილებოდა, როგორც ზარალი დაკარგული მოგების სახით. თუმცა, ამ შემთხვევაში შეუძლებელია კანონმდებლის პოზიციის ახსნა, პროცენტებისა და ზარალის თანაფარდობის შესახებ. პროცენტი არის სახსრების გამოყენების საფასური, მათი ღირებულების გარკვეული ექვივალენტი ქონებრივ მიმოქცევაში, რაც, თავისი სამართლებრივი ბუნებით, წარმოადგენს სამოქალაქო სამართლის განსაკუთრებულ ზომას. სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რომელიც არ შეიძლება მიეწეროს არც ჯარიმებს და არც ზიანს. სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის შეგროვება ხელს არ უშლის კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას იურიდიული ან ამოღების შესახებ. სახელმეკრულებო ჯარიმა მოვალის მხრიდან, მათ შორის, მუდმივად მოქმედი **პირგასამტეხლოს** სახით; გადასახდელი პროცენტის ოდენობა სასამართლოს არ შეუძლია შეამციროს შედეგების არაპროპორციული მოტივით.

სასამართლო გადაწყვეტილებებსა და აღმასრულებელ დოკუმენტებში, უნდა მიეთითოს თანხა, რომელზედაც დარიცხულია პროცენტი, ამ პროცენტის ოდენობა და თარიღი, საიდანაც აუცილებელია მათი გამოთვლა. კონკრეტული თანხა, რომელიც იქნება დარიცხული პროცენტი, შესაბამისი ბანკის მიერ უნდა განისაზღვროს სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტობრივად აღსრულების დღეს, ანუ სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად ამოღებული თანხა ჩამოიწეროს მოვალის ანგარიშიდან და გადაეცემა კრედიტორს.

და კიდევ ერთი შენიშვნა საარბიტრაჟო და სასამართლო პრაქტიკაში ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის წესების გამოყენებასთან დაკავშირებით. ამ ნორმების ზედმეტად ვიწრო, ფორმალური ინტერპრეტაცია მიუღებლად იქნა აღიარებული, რაც პრაქტიკაში გამოიხატა. «უცხოური ფონდების» კონცეფცია მოიცავს არა მხოლოდ სხვა პირის კუთვნილ ფულს, არამედ კონტრაგენტისთვის განკუთვნილ ფულს, რომელიც არის ვალდებულება მიწოდებული (გაყიდული) საქონლის, შესრულებული სამუშაოს, გაწეული მომსახურებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ თანხები ფორმალურად არ არის «უცხო» „მოვალესთვის

ზოგიერთი ავტორი, რომელიც არ აღიარებს წლიურ პროცენტს ჯარიმად ან ზარალად, მიუხედავად ამისა, თვლის, რომ სხვა ადამიანების სახსრების გამოყენების პროცენტი უნდა მიეკუთვნებოდეს სამოქალაქო პასუხისმგებლობას და წარმოადგენს ქონებრივი პასუხისმგებლობის ატიპური (სპეციალური) ზომების ცალკეულ კატეგორიას. ასე რომ, პუგინსკი ამტკიცებს, რომ ჯარიმებთან და ზარალთან ერთად, „არსებობს ქონებრივ ზემოქმედების მთელი რიგი საშუალებები, რომლებიც, მათი თანდაყოლილი მახასიათებლების გამო, შეიძლება გამოიყოს, როგორც ატიპური პასუხისმგებლობის ზომების დამოუკიდებელი ჯგუფი. კერძოდ, მხარის ვალდებულება, რომელმაც დაუსაბუთებლად გამოიყენა სხვისი ფული (ზოგჯერ ქონება), მეორე მხარეს გადაუხადოს პროცენტი სარგებლობის მთელი პერიოდის განმავლობაში ... **წლიური პროცენტი** არ შეიძლება მიეწეროს ჯარიმას. ისინი მიზნად ისახავს კრედიტორის ზარალის კომპენსაციას, თუმცა მათ აქვთ აშკარა **მეორე მიზანი – დამნაშავეს დასჯა**. წლიური პროცენტის აკრეფისათვის გამოიყენება ხანდაზმულობის საერთო ვადები და არა შემცირებული, რაც შეეხება ჯარიმებსა

და ჯარიმებს“ ნასესხები ან სხვა ფულადი ვალდებულებებისთვის სახსრების გამოყენებისათვის პროცენტის გადახდა განიხილება, როგორც კანონის ან შეთანხმების საფუძველზე დაფუძნებული **დამატებითი ვალდებულება**, რომლის საჭიროებაც ნაკარნახევია. ფულის მახასიათებლები, რომლებიც მოქმედებენ, როგორც ვალდებულებების საგანი, ზრდის ქონების ბრუნვას. საინტერესოა, რომ დაკანონებული პროცენტის ოდენობა გამართლებული უნდა იყოს იმ ქართული ფულის ბაზრის პირობებით, ამ ფორმით, ლეგალიზებული პროცენტი, რა თქმა უნდა, წარმოდგენილია, როგორც სახსრების გამოყენების გადახდა.

სხვისი სახსრების გამოყენების წლიური პროცენტის ხასიათთან დაკავშირებით პოზიციის დაფიქსირებამდე, გვსურს აღვნიშნოთ, პროცენტის ხასიათის გამოკვლევისას აუცილებელია, პირველ რიგში, ვიმოქმედოთ **არა ჰიპოთეტური პროცენტიდან, არამედ წლიური პროცენტიდან**, რომლებსაც აქვთ ის ფორმა, რაც გამომდინარეობს მოქმედი სამოქალაქო სამართლის ნორმებიდან. ასევე შეუძლებელია საკანონმდებლო ტექნიკის საყოველთაოდ მიღებული მიდგომებიდან აბსტრაქცია კანონმდებლის ქმედებების გონივრულობაზე დაყრდნობით. ამ მიზეზით, მაგალითად, არ შეიძლება აპრიორულად მივიღოთ ავტორების პოზიცია, რომლებიც ინტერესს მიაწერენ **ზარალის ტიპს**¹. ზარალთან (ასევე ჯარიმასთან დაკავშირებით) დარიცხული პროცენტის ხასიათის განსაზღვრა და პროცენტით არგათვალისწინებული ზარალის ანაზღაურების წესის დაწესება. კანონმდებელი, გონივრული მოქმედებით, ვერანაირად ვერ წამოიწია იმ ფაქტიდან, რომ პროცენტი ზარალია. ეს ასევე ეხება სამოქალაქო კოდექსის სხვა მრავალრიცხოვან ნორმებსაც, სადაც დანაკარგის, პროცენტის, ჯარიმის ცნებები გამოიყენება როგორც ცალკეული, დამოუკიდებელი კატეგორიები (იხ. მუხლები 403, 404, 625, და სხვა).

ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობის (შეფერხების) წლიური პროცენტი სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელი ფორმაა ზარალის ანაზღაურებასთან და ჯარიმის გადახდასთან ერთად. უფრო მეტიც, წლიური პროცენტის მახასიათებლები, რომლებიც განასხვავებს მათ, როგორც სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელ ფორმას, უნდა ვეძებოთ არა იმდენად მათი გამოთვლის, მტკიცებულებისა და გამოყენების სპეციფიკაში, როგორც ეს არის ზარალისა და ჯარიმების შემთხვევაში, არამედ კონკრეტულ საგანში თავად ფულადი ვალდებულების არსად.

ფული არის სამოქალაქო უფლებების განსაკუთრებული ობიექტი, ის შესაცვლელია, რადგან ის ყოველთვის იმყოფება ქონებრივ ბრუნვაში, ქონებრივ ბრუნვაში გამოყენებისას არ კარგავს თავის თვისებებს, არამედ პირიქით, ზრდის ტენდენციას. მაშასადამე, ფულადი ვალდებულებები გამორიცხავს შესრულების შეუძლებლობას, ხოლო მოვალის მიერ საჭირო თანხების ნაკლებობა არავითარ შემთხვევაში, თუნდაც ისეთი გარემოებების არსებობის შემთხვევაში, რომლებიც შეიძლება კვალიფიცირებული იყოს ფორსმაჟორად (ფორსმაჟორად), არ შეიძლება გახდეს მოვალის გათავისუფლების საფუძველი. პასუხისმგებლობა ფულადი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის.

¹ ხომ არ გავმიჯნოთ კანონის მიერ ზარალის ტიპი, იქნება ეს მნიშვნელოვანი თუ უმნიშვნელო, მაგრამ ზარალი, რომელიც განიცადა კრედიტორმა (ვერ მიიღო მოგება, რომელიც უნდა მიეღო, მაგ; მისაღები თანხა მოვალისაგან „საქმეში უნდა ჩაედო“).

გამოყენებული ნორმატიული აქტები, ლიტერატურა,
სასამართლო პრაქტიკა, ვებრესურსები

ნორმატიული აქტები,

საკანონმდებლო აქტები:

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი;

საქართველოს კანონი „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ“;

საქართველოს კანონი უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის აღკვეთის შესახებ“.

კანონქვემდებარე აქტები:

საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2011 წლის 7 აპრილი ბრძანები(№2 4/04) „საბანკო დაწესებულებებში ანგარიშების გახსნის და უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“, მე-11 მუხლი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1279467?publication=0>.

საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2018 წლის 27 აგვისტოს #194/04 ბრძანებაში ცვლილების შესახებ“. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5384792?publication=0>.

ლიტერატურა:

გაბისონია ზ; საბანკო სამართალი, თბილისი, 2017.

ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელმეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2014.

სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2019.

მესხიშვილი ქ; პროცენტის გადახდა ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას (თეორია და სასამართლო პრაქტიკა), 32. http://www.library.cuortge/upload/prorents_gadaxda.pdf.

ჭუჭელაშვილი ზ, სახელმეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2010, 283.

ძლიერიშვილი ზ; ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელმეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, თბილისი, 2010.

სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, 647-648, თბილისი, 2019.

კროპოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, თბილისი, 2014, <http://www.library.court.ge/upload/giz2014-ge-BGB-Komm-Translation.pdf>.

Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, §289, Rn.; წყარო: მესხიშვილი ქ; კერძო სამართლის აქტუალური საკითხები, თეორია და სასამართლო პრაქტიკა, ტომი I, 2020.

Витрянский Василий Владимирович, Проценты по денежному обязательству как форма ответственности, Хозяйство и право. 1997. № 8. С. 54-74. <http://www.civilista.ru/articles.php?id=91>.

Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства. – М.: Финансовое издательство НКФ СССР, 1927. https://www.consultant.ru/edu/student/download_books/book/lunc_la_dengi_i_denezhnye_obyazatelstva_v_grazhdanskom_prave/.

Гражданский кодекс. Практический комментарий ГК под ред. А.И. Винавера и И.Б. Новицкого. Проф. И.Б. Новицкий. Обязательственное право. Комментарий к ст. 106 – 129. – М.: Право и жизнь, 1925.

იხ. Вилкова Н.Г. Проценты годовые по денежным обязательствам из договора внешнеторговой купли-продажи // Материалы секции права ТПП СССР, вып. 34. – М., 1983.

Розенберг М.Г. Контракт международной купли – продажи. Современная практика заключения. Разрешение споров. – М., 1996.

Садиков О.Н. Обеспечение исполнения внешнеторгового договора. Учебное пособие. – М., 1979. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-sootnoshenii-bankovskih-protsentov-s-ubytkami-i-neustoykoy> .

Пугинский Б.И. Гражданско – правовые средства в хозяйственной деятельности, с. 140. См. также: Витрянский В.В. Проблемы арбитражно – судебной защиты гражданских прав участников имущественного оборота. Диссертация. – М., 1996, с. 29 – 30. <https://urait.ru/book/izbrannye-trudy-537312>.

Гражданское Уложение. Проект Высочайше учрежденной Редакционной комиссии по составлению Гражданского Уложения. Том второй // Под ред. И.М. Тютрюмова. – С.-Петербург.

Принципы международных коммерческих договоров // Пер. с англ. А.С. Комарова. – М., 1996. <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Russian-bl.pdf> .

სასამართლო პრაქტიკა:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 22 ოქტომბრის განმარტება საქმეზე #as-1701-1685-2011 (<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ganmarteba29.pdf>). იხ. უზენაესი სასამართლოს მნიშვნელოვანი განმარტებანი, თბილისი, 2016, 50. <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/mnishvnelovani-ganmartebebi-2016.pdf>.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 15.03.2002 გადაწყვეტილება, საქმეზე №3კ/1224-01. <https://old.supremecourt.ge/ganmartebebi/>.

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2012 წლის 12 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2747-11; თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2011 წლის 30 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2220-11. <https://old.supremecourt.ge/ganmartebebi/>.

სუსგ, (საქმე №ას-570-541-2015). <https://old.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/n84-mnishvnelovani-ganmarteba.pdf>.

ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 26 იანვრის გადაწყვეტილება საქმეზე №3 Ob 221/04b.

ვებრესურსები:

განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ“, <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/186591>.

ტყემალაძე სოფიო, „საჯარო წესრიგი“ როგორც საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუმჯობესების თუ მის ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის საფუძველი (ქართული პრაქტიკის მოკლე მიმოხილვა), „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა (2013), II გამოცემა, 27-28. წყარო: გზამკვლევი არბიტრაჟში, საქართველოს სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის, ავტ. კოლ. 179,

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ge/UNDP_GE_DG_Arbitration_Guide_for_Appeal_Court_geo.pdf.